

«Jeg vil jo at ungdommer med nedsatt hørsel også skal få lov til å kunne velge selv det de har lyst til»

En kvalitativ intervjustudie om ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skole og deres meninger om valg av utdanning

Julie Thenderup Jensen Eskerud & Joyce Jeraldine Hintay Capiral

Master i spesialpedagogikk med fordypning i audiopedagogikk

40 studiepoeng

Vår 2023, UiO

Institutt for spesialpedagogikk

Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Sammendrag

Tittel

“Jeg vil jo at ungdommer med nedsatt hørsel også skal få lov til å kunne velge selv det de har lyst til”. En kvalitativ intervjustudie om ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skole og deres meninger om valg av utdanning.

Formål

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke hva ungdommer med nedsatt hørsel mener er viktig ved valg av utdanning. Videre ønsker vi å se nærmere på hvilke erfaringer ungdommer med nedsatt hørsel har med veiledningssamtaler med skolerådgiver og hva de selv har gjort for å utforske eller komme frem til sine utdanningsmuligheter. Vi har valgt å fokusere på synspunktene til ungdommer i videregående skole, fordi de snart står overfor et valg av utdanning som vil få stor betydning for deres voksenliv.

Problemstilling

Med tanke på masteroppgavens formål har vi valgt følgende problemstilling;

Hva mener ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skoler er viktig ved valg av utdanning?

For å belyse problemstillingen har vi inkludert to forskningsspørsmål i denne studien.

Forskningsspørsmålene er som følger:

1. Hvilke erfaringer har ungdommene med veiledningssamtale med rådgiver?
2. På hvilke måter gjør ungdommene seg kjent med sine muligheter knyttet til valg av utdanning?

Metode

I denne masteroppgaven har vi benyttet kvalitativ forskningsmetode for å sette søkelys på valg av utdanning for ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skole. Datamaterialet i studien ble samlet inn gjennom semistrukturerte intervju, der målet var å belyse oppgavens

tema gjennom informantenes erfaringer og synspunkter. Ni kvalitative forskningsintervjuer med elever i videregående skole utgjør derfor studiens datamateriale. To av intervjuene ble gjennomført digitalt, mens resten foregikk med fysisk oppmøte. Det ble tatt lydopptak av alle intervjuene med UiO sin Diktafon-app som sender filene direkte over til et sikkert lagringsområde i Tjenester for sensitive data (TSD) gjennom Nettskjema. I etterkant av datainnsamlingen ble lydopptakene transkribert og analysert gjennom koding, der vi tok utgangspunkt i grunnreglene til Aurini et al. (2022, s. 243- 267). Det er fenomenologi og hermeneutikk som utgjør det vitenskapsteoretiske grunnlaget til masteroppgaven. Studiens funn ble drøftet opp mot oppgavens teorigrunnlag.

Resultater og konklusjon

Resultatene i denne studien viser at elevene ser på faget utdanningsvalg som mest relevant for valg av videregående utdanning. Funnene viser også at elevene har positive erfaringer med veiledningssamtale med utdannings- og yrkesrådgiveren på videregående skole. For å bli kjent med egne utdanningsmuligheter blir internett nevnt som en mye brukt informasjonskilde av alle elevene i utvalget. Resultatene viser også at enkelte i utvalget involverer familien i utforskningsprosessen, samtidig som familien har mer innflytelse for deres valg av utdanning enn jevnaldrende.

Samlet sett mener elevene i utvalget at interesser er det viktigste aspektet ved valg av utdanning. Studiens resultater tyder likevel på at enkelte elever tar hørselen med i betraktningen. Det er også enkelte i utvalget som mener at det vanskelig å velge utdanning, spesielt når det gjelder avveiningen mellom å vektlegge hørsel eller interesser. I tillegg viser funnene i masteroppgaven at noen opplever at de har mindre valgmuligheter enn normalthørende jevnaldrende, på tross av at elever med nedsatt hørsel har større valgfrihet i dagens utdanningssystem.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært krevende, men det har også vært en spennende og innholdsrik prosess. Vi håper at vår masteroppgave kan bidra til å styrke utdannings- og yrkesveiledningen videre for ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skole.

Vi vil benytte denne anledningen til å takke alle som har gjort det mulig å gjennomføre masteroppgaven. Først og fremst vil vi takke våre ni informanter som har delt sine opplevelser med oss. Dette setter vi stor pris på. Også takk til våre kontaktpersoner.

Vi vil også rette en stor takk til emneansvarlig Guri Engernes Nielsen. Du har skapt et stort engasjement for fagfeltet og gitt oss læringsglede. Takk til Simon Sundström som hjalp oss med å forme masteroppgaven i begynnelsen av prosessen. Vi setter også stor pris på vår veileder Ann Mette Rekkedal som har hjulpet oss gjennom hele prosjektperioden.

Vi ønsker å takke våre trofaste medstudenter, spesielt takk til Eirin og Martin. Dere har gjort studietiden morsom og interessant. Takk for at dere heier! Familie og venner fortjener en stor takk for at dere alltid stiller opp for oss. Vi er også veldig takknemlig for at Ayla bidro med korrekturlesning. Vi ønsker å legge til følgende:

Tusen takk til min kjære masterpartner Joyce, det er ingen andre jeg heller ville ha delt denne opplevelsen med! Jeg er så glad for at vi valgte å skrive masteroppgaven sammen. Jeg vil også gjerne takke Hilde og Åsa som hele veien har støttet meg og valget av audiopedagogikk. Viktigst av alt er å takke min tålmodige mann, Harald. Tusen takk for at du står klar med regnjakke hvis tårene triller og for at du gjør hverdagen morsom, selv i innspurten av masteroppgaven. Julie

Jeg vil takke min kjære samboer Severin for din støtte og tålmodighet gjennom hele studietiden. Setter spesielt pris på din humor som har fått meg til å smile, selv på de tyngste dagene. Ønsker også å rette en takk til Arild som har kommet med motiverende ord og alltid hatt troen på meg underveis. Sist, men ikke minst, vil jeg gi en stor takk til min master in

crime, Julie. Jeg er stolt over å ha hatt deg som min partner gjennom dette prosjektet, og det er en ren lykke å levere denne masteroppgaven sammen med deg – Tusen takk! Joyce

Ettersom vi er to studenter som har skrevet masteroppgaven sammen som et felles produkt, ønsker vi å understreke at vi ønsker en samlet vurdering og et samlet resultat.

Julie og Joyce

Juni 2023

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	2
FORORD	4
INNHALDSFORTEGNELSE	6
1. BAKGRUNN OG PRESENTASJON AV TEMA	9
1.1 TIDLIGERE FORSKNING	10
1.2 FORMÅL	11
1.3 PROBLEMSTILLING	11
1.4 MASTEROPPGAVENS OPPBYGNING	12
2. TEORI	14
2.1 HØRSELSTAP	14
2.1.1 <i>Mulige konsekvenser ved hørselstap</i>	<i>15</i>
2.1.2 <i>Muligheter i utdanningssystemet for elever med nedsatt hørsel</i>	<i>16</i>
2.2 TOLK OG TEGNSPRÅKTOLKING	18
2.2.1 <i>Tegnspråkopplæring i skolen</i>	<i>18</i>
2.3 UNGDOMSFASEN	19
2.4 ETABLERING AV FAGET UTDANNINGSVALG	20
2.4.1 <i>Faget utdanningsvalg</i>	<i>21</i>
2.5 RÅDGIVNINGSTILBUDET PÅ VIDEREGÅENDE SKOLE	22
2.5.1 <i>Utdannings- og yrkesrådgivningens formål</i>	<i>22</i>
2.6 Å TA ET VALG	23
2.6.1 <i>Ungdommer og valg av utdanning</i>	<i>24</i>
2.7 BRONFENBRENNERS UTVIKLINGSØKOLOGISKE MODELL	25
2.8 FAKTORER SOM PÅVIRKER UNGDOMMERS VALG AV UTDANNING	26
2.8.1 <i>Kjønn</i>	<i>26</i>
2.8.2 <i>Sosioøkonomisk status</i>	<i>27</i>
2.8.3 <i>Foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå</i>	<i>28</i>
2.8.4 <i>Venner og jevnaldrende</i>	<i>29</i>
3. METODE OG FORSKNINGSDESIGN	31
3.1 VITENSKAPSTEORETISK GRUNNLAG	31
3.1.1 <i>Fenomenologi</i>	<i>31</i>
3.1.2 <i>Hermeneutikk</i>	<i>32</i>
3.1.3 <i>Fenomenologi og hermeneutikk</i>	<i>33</i>
3.2 KVALITATIV METODE	34

3.2.1	<i>Kvalitativt forskningsintervju</i>	35
3.3	DATAINNSAMLING	36
3.3.1	<i>Utvalgsprosessen</i>	37
3.3.2	<i>Utarbeidelse av intervjuguiden</i>	38
3.3.3	<i>Gjennomføring av intervju</i>	39
3.3.4	<i>Egen rolle</i>	40
3.4	DATABEHANDLING	41
3.4.1	<i>Behandling av lydopptak</i>	41
3.4.2	<i>Transkribering</i>	42
3.4.3	<i>Analyseprosessen</i>	42
3.5	VURDERING AV MASTEROPPGAVENS TROVERDIGHET	45
3.5.1	<i>Kredibilitet og autentisitet</i>	46
3.5.2	<i>Generaliserbarhet</i>	47
3.5.3	<i>Pålitelighet og bekreftelse</i>	48
3.6	ETISKE HENSYN OG BETRAKTNINGER	49
4.	PRESENTASJON AV FUNN	51
4.1	FAGET UTDANNINGSVALG VAR MEST TIL HJELP FOR Å VELGE RETNING PÅ VIDEREGÅENDE SKOLE 52	
4.2	ALLE ELEVENE HAR TILBUD OM UTDANNINGS- OG YRKESRÅDGIVNING, MEN DET ER ULIKE BEHOV FOR VEILEDNINGSSAMTALE	53
4.3	INTERNETT ER ELEVENES VIKTIGSTE INFORMASJONSKILDE, MEN FAMILIEN BLIR OGSÅ INNVOLVERT I UTFORSKNINGEN AV UTDANNINGER OG YRKER	55
4.4	FAMILIEN HAR EN TYDELIGERE INNFLYTELSE PÅ ELEVENES VALG AV UTDANNING ENN SINE JEVNALDRENDE	56
4.5	DE FLESTE ELEVENE VEKTLIGGER INTERESSER VED VALG AV UTDANNING, MEN DET ER LIKEVEL MANGE SOM SER FREMTIDIGE UTDANNINGSMULIGHETER I SAMMENHENG MED EGET HØRSELSTAP 59	
5.	DRØFTING	64
5.1	HVILKE ERFARINGER HAR UNGDOMMENE MED VEILEDNINGSSAMTALE MED RÅDGIVER? 64	
5.1.1	<i>Faget utdanningsvalg – starten på utdannings- og yrkeslivet?</i>	64
5.1.2	<i>Veiledningssamtale med utdannings- og yrkesrådgiver</i>	65
5.1.3	<i>Atypiske former for utdannings- og yrkesveiledning</i>	66
5.2	PÅ HVILKE MÅTER GJØR UNGDOMMENE SEG KJENT MED SINE MULIGHETER KNYTTET TIL VALG AV UTDANNING?	67
5.2.1	<i>Utforsking av utdanningsmuligheter</i>	67
5.3	HVA MENER UNGDOMMER MED NEDSATT HØRSEL I VIDEREGÅENDE SKOLER ER VIKTIG VED VALG AV UTDANNING?	68

5.3.1	<i>Familien fremmer elevenes læring</i>	68
5.3.2	<i>Å ta hørselstapet med i betraktningen</i>	70
6.	AVSLUTNING	75
6.1	OPPSUMMERING	75
6.2	KONKLUSJON	77
6.3	VIDERE FORSKNING	77
	LITTERATURLISTE	80
	VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE	90
	VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV	92
	VEDLEGG 3: VURDERING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER	97

Antall ord: 23 848

1. Bakgrunn og presentasjon av tema

Allerede på 1950-tallet ble yrkesorientering en del av skolens fagfelt og yrkesveiledning har derfor lenge vært en del av den norske skolen. Siden den tid har synet på yrkesveiledning endret seg, og det er i dag vanlig å se yrkesvalg i sammenheng med valg av utdanning. Samtidig er det nå vanlig å knytte utdannings- og yrkesvalg til individuelle faktorer og ikke kun til foresattes yrkesretning og sosial bakgrunn (Andreassen et al., 2008, s. 16-17, 33-35). Faget utdanningsvalg ble innført med Kunnskapsløftet høsten 2006 (Wilhelmsen, 2011, s. 22) for å bidra til å styrke utdannings- og yrkesveiledningen i norske ungdomsskoler. Hensikten med faget er blant annet å gi elever en forståelse for sammenhengen mellom utdanning og yrkesmuligheter, slik at elevene har kompetanse til å ta gode utdannings- og yrkesvalg basert på egne forutsetninger og interesser (Kunnskapsdepartementet, 2019). Etableringen av faget utdanningsvalg er med på å vise hvor viktig utdanning er i det norske samfunnet.

Å ta et valg av utdanning kan ses på som et av de viktigste valgene ungdommer står overfor (Syvertsen, 2022, s. 75). Samtidig som det er forsket mye på temaet valg av utdanning, har vi ikke funnet noen norske studier som tar for seg valg av utdanning for ungdommer med nedsatt hørsel. Kompetanse om valg av utdanning har betydning for både individets velferd og for samfunnet med tanke på vedlikehold og oppbygging av velferdsstaten (Andreassen et al., 2008, s. 35; Streitlien & Aakre, 2019, s. 14). Med dette som bakgrunn vil det være viktig å få en utvidet forståelse av hva ungdommer på videregående med nedsatt hørsel mener er viktig ved valg av utdanning, ettersom det mangler kunnskap om temaet knyttet til elever med hørselstap. Videre vil valget ha betydning for individets deltagelse i høyere utdanning og i arbeidslivet, noe som kan henge sammen med valgfrihet og valgmuligheter i møte med utdanningssystemet.

Denne studien har satt søkelys på hva ungdommer med nedsatt hørsel mener er viktig ved valg av utdanning, med et ønske om å bidra til økt kunnskap som kan være relevant for utdannings- og yrkesrådgivere i videregående skole og for det audiopedagogiske fagfeltet i Norge.

1.1 Tidligere forskning

Det finnes ingen norske studier som konkret undersøker temaet ungdommer med nedsatt hørsel og valg av utdanning. Det finnes likevel noen undersøkelser som nevner valg av utdanning og elever med nedsatt hørsel i tilknytning til andre temaer. Det er en norsk studie fra 2014 som undersøker overgangen fra videregående opplæring til arbeidslivet for elever med funksjonsnedsettelse (Gjertsen, 2014). Artikkelen ser likevel ikke på valg av utdanning tilknyttet overgangen fra videregående skole til arbeidslivet. Det finnes også en norsk masteroppgave fra 2021 som tar for seg hørselshemmede elevers skolelivskvalitet og skolens rolle i deres vei mot voksenlivet (Johansen, 2021). Johansen (2021) viser til at elevenes refleksjoner rundt egen skolegang kan sees i lys av utdanningsvalg og yrkeskarriere. Det er likevel ikke valg av utdanning som er hovedtemaet i masteroppgaven.

Wendelborg (2017) har gjennomført en kartlegging i Norge over omfanget av elever med ulike typer funksjonsnedsettelse som går på videregående skole eller som er i opplæring i bedrift. I denne rapporten kommer det blant annet frem at elever med ulike funksjonsnedsettelse ikke har den samme valgfriheten ved valg av utdanning som andre elever (Wendelborg, 2017, s. 17).

Av internasjonale undersøkelser finnes det flere studier som tar for seg temaet ungdom eller unge voksne med nedsatt hørsel og valg av utdanning. Punch og Hyde (2005) har undersøkt forholdet mellom hvordan elever med hørselstap oppfatter sin egen sosiale deltagelse og karrierebeslutninger. De kom blant annet frem til at flere døve og tunghørte elever utelukket enkelte yrker fordi de hadde bekymringer knyttet til sosial deltagelse og overgangen til høyere utdanning. Michael et al. (2015) har gjennomført en studie som undersøker hvordan hørselstap, sosial tilhørighet og troen på mestring i yrkeslivet har betydning for ungdommers oppfatning av hvordan fremtiden kommer til å se ut. Funnene tyder på at oppfattelsen av fremtiden er mer varierende blant ungdommer med nedsatt hørsel enn blant normalthørende jevnaldrende. En lignende undersøkelse gjort av Michael (2019) viser også til at det er forskjeller i troen på egen mestring i yrkeslivet blant unge voksne med hørselstap når det kommer til karrierekompetanse.

I tillegg er det blitt gjort en studie av Punch og Duncan (2022) som tar for seg sammenhengen mellom sosial kapital og valg av utdanning for ungdommer med hørselstap. I studien fant de at sosial kapital har betydning for hørselshemmede ungdommers syn på høyere utdanning og at dette kan påvirke deres selvfølelse og motivasjon til å søke opptak til høyere utdanning.

Det finnes mange studier som omhandler ungdom og valg av utdanning, men disse studiene fokuserer ikke på ungdommer med nedsatt hørsel. Studiene som generelt sett undersøker ungdom og valg av utdanning knytter ofte temaet til kjønn og sosial bakgrunn (van der Vleuten et al., 2016; Nieuwenhuis et al., 2019).

1.2 Formål

Formålet med denne masteroppgaven er å undersøke hva ungdommer med nedsatt hørsel mener er viktig ved valg av utdanning. Videre ønsker vi å se nærmere på hvilke erfaringer ungdommer med nedsatt hørsel har med veiledningssamtaler med skolerådgiver og hva de selv har gjort for å utforske eller komme frem til sine utdanningsmuligheter. Vi har valgt å fokusere på synspunktene til ungdommer i videregående skole, fordi de snart står overfor et valg av utdanning som vil få stor betydning for deres voksenliv. Vi håper masteroppgavens funn og ungdommenes beskrivelser kan bidra til økt kunnskap om valg av utdanning for ungdommer med hørselstap, noe vi tenker er særlig relevant for rådgivere i videregående skole.

1.3 Problemstilling

Thagaard (2018, s. 46-47) viser til at en problemstilling bør være åpen, men samtidig tydelig og tilstrekkelig avgrenset. Med dette som bakgrunn og med tanke på masteroppgavens formål har vi valgt følgende problemstilling:

Hva mener ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skoler er viktig ved valg av utdanning?

For å belyse problemstillingen har vi inkludert to forskningsspørsmål i denne studien.

Forskningsspørsmålene er som følger;

1. Hvilke erfaringer har ungdommene med veiledningssamtale med rådgiver?
2. På hvilke måter gjør ungdommene seg kjent med sine muligheter knyttet til valg av utdanning?

1.4 Masteroppgavens oppbygning

Denne masteroppgaven består av seks kapitler. I det første kapitlet ble det gjort rede for oppgavens bakgrunn og valg av tema, samt tidligere forskning. Videre ble masteroppgavens formål og problemstilling presentert. Vi har også valgt å inkludere to forskningsspørsmål i denne studien for å belyse spesifikke dimensjoner ved problemstillingen og for å avgrense oppgaven.

I oppgavens andre kapittel skal vi presentere relevant teori som er i tråd med masteroppgavens tema og problemstilling. Innledningsvis blir det gjort rede for hva et hørselstap innebærer, og hvilke mulige konsekvenser et hørselstap kan medføre. Vi vil også kort beskrive hva ungdomsfasen innebærer. Deretter skal vi presentere rettigheter knyttet til tegnspråkopplæring, etterfulgt av en kort beskrivelse av mulighetene elever med nedsatt hørsel har i dagens utdanningssystem. Videre skal vi presentere etableringen av faget utdanningsvalg, rådgivningstilbudet på videregående skole og dets formål. Det vil videre være relevant å gjøre rede for hva som inngår i å ta et valg og hva som kan påvirke ungdommers valg av utdanning. Til slutt skal vi presentere ulike faktorer som kan ha betydning for ungdommers valg av utdanning.

I kapittel tre skal vi presentere og begrunne vårt valg av metodologiske og vitenskapsteoretiske perspektiver som danner grunnlaget for denne masteroppgaven. Videre i kapitlet gir vi en nærmere beskrivelse av datainnsamlingen, der utvalgsprosessen, utarbeidelse av intervjuguide, gjennomføring av intervju og egen rolle blir presentert. Vi vil også redegjøre for hvordan databehandlingen har foregått. Til slutt skal vi presentere vurderingen av masteroppgavens troverdighet.

I kapittel fire skal masteroppgavens funn presenteres. I dette kapitlet legges det særlig vekt på å fremme informantenes virkelighetsnære uttalelser. Av den grunn har vi valgt å inkludere flere direkte sitater i presentasjonen av funn.

I kapittel fem skal masteroppgavens funn drøftes opp mot det teoretiske grunnlaget for å belyse hva elever med nedsatt hørsel i videregående skole mener er viktig ved valg av utdanning. Derfor består inndelingen i kapitlet av tre undertitler som er basert på forskningsspørsmålene og problemstillingen.

Kapittel seks er masteroppgavens siste kapittel, og det består av en oppsummering av funnene som er av mest betydning for å besvare masteroppgavens problemstilling. Kapitlet vil også inneholde en kortfattet konklusjon. Avslutningsvis blir muligheter for videre forskning kommentert.

2. Teori

I dette kapitlet presenteres det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Teorien er valgt ut på bakgrunn av oppgavens problemstilling: *Hva mener ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skoler er viktig ved valg av utdanning?* Det er også tatt hensyn til masteroppgavens forskningsspørsmål. Det er derfor lagt størst vekt på valg av utdanning i teorikapitlet.

Innledningsvis skal vi gjøre rede for hørselstap og tegnspråktolkning. Her skal mulige konsekvenser ved hørselstap og rettigheter knyttet til tegnspråkopplæring presenteres, etterfulgt av en kort beskrivelse av hva ungdomsfasen innebærer. Deretter skal vi gjøre rede for mulighetene elever med nedsatt hørsel har i dagens utdanningssystem, sammenlignet med tidligere. Det vil videre være relevant å presentere bakgrunnen for etableringen av faget utdanningsvalg, rådgivningstilbudet på videregående skole og rådgivningens formål. Deretter skal vi gjøre rede for hva som inngår i å ta valg og hva som kan påvirke ungdommers valg av utdanning. Til sist følger en beskrivelse av ulike faktorer som kan påvirke ungdommers valg av utdanning. Disse faktorene gjelder “Kjønn”, “Sosioøkonomisk status”, “Foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå” og “Venner og jevnaldrende”.

Selv om foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå er en del av faktoren sosioøkonomisk status, har vi valgt å presentere disse som to separate faktorer i teorikapitlet. Dette er fordi foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå har mest relevans for masteroppgavens problemstilling og forskningsspørsmål.

2.1 Hørselstap

Hørselstap karakteriseres som en usynlig funksjonsnedsettelse (Befring, 2020 s. 148). Begrepet hørselstap blir definert som nedsatt funksjonsevne til å oppfatte lyd og gjelder alle grader av nedsatt hørsel. Det vil si at begrepet dekker alt fra lett til fullstendig manglende evne til å høre (Plack, 2018, s. 259-260). Hovedsakelig deles hørselstap inn i tre typer: Mekanisk, sensorinevralt og kombinert hørselstap (Plack, 2018, s. 261-262; Stach & Ramachandran, 2021, s. 81). Mekanisk hørselstap viser til nedsatt eller manglende funksjon i

det ytre øret eller mellomøret. Ved et sensorinevralt hørselstap befinner tapet seg i det indre øret eller i det auditive nervesystemet. Det er også mulig å ha et kombinert hørselstap som innebærer både et mekanisk og et sensorinevralt hørselstap.

Det finnes mange ulike årsaker til hørselstap. I noen tilfeller er et hørselstap medfødt. Medfødt hørselstap kan være mekanisk eller sensorinevralt og kan skyldes blant annet genetiske eller ikke-genetiske faktorer (Plack, 2018, s. 262). Et hørselstap kan også være ervervet, noe som viser til at hørselstapet har oppstått etter fødsel.

2.1.1 Mulige konsekvenser ved hørselstap

Et hørselstap kan føre med seg ulike konsekvenser, og opplevelsen av vanskelighetene er ofte avhengig av type, grad og årsaken til hørselstapet. Det vil også ha betydning om hørselstapet er medfødt eller ervervet og om hørselstapet oppstod før eller etter tale- og språkutvikling. Opplevelsen av hvordan det er å leve med et hørselstap er likevel individuell og det er mulig å oppleve samme grad av nedsatt hørsel ulikt (Löfkvist et al., 2019, s. 456-459; Cole & Flexer, 2020, s. 41).

Hørsel danner grunnlaget for lytteerfaringer som er viktig i barns språkutvikling. Et hørselstap kan derfor være en risiko for forsinket eller avvikende språkutvikling (Cole & Flexer, 2020, s. 7-11; Löfkvist et al., 2019, s. 461). Både språkets form, innhold og bruk av språket i kommunikasjon med andre kan være utfordrende for barn og ungdom med hørselstap (Löfkvist et al., 2019, s. 461). Språklige ferdigheter og evne til å kommunisere med andre vil videre være viktig for akademisk, sosial og emosjonell utvikling (Löfkvist et al., 2019, s. 471; Schow & Nerbonne, 2018, s. 218). Med andre ord vil vansker med språk ha en stor innvirkning på skolehverdagen for barn og unge, ettersom språklige og sosiale ferdigheter vil påvirke både faglige og sosiale situasjoner.

Graden av et hørselstap har betydning for oppfatningen av ulike språklyder og vil dermed kunne påvirke individets språk- og taleoppfattelse (Schow & Nerbonne, 2018, s. 97-98; Löfkvist et al., 2019, s. 463). Taleoppfattelse vil særlig være utfordrende i støyende omgivelser fordi det blir vanskeligere å oppfatte meningsfulle setninger. Dette kan føre til misforståelser, forveksling av ord og utmattelse (Statped, 2021a; Williams, 2018, s. 30-33). I

en skolesammenheng vil dette kunne bidra til å påvirke elevens mulighet til å få med seg informasjon og læringsutbytte fra undervisningen (Cole & Flexer, 2020, s. 40; Statped, 2021a). Det vil også gjelde overgangssituasjoner, som ofte er mer preget av støy enn organisert klasseromsundervisning (Statped, 2021b). Dersom overgangen mellom undervisningsrom, aktiviteter eller skoletimer blir utydelig, kan det føre til at elever med hørselstap føler seg mindre inkludert eller opplever skolehverdagen som uforutsigbar (Statped, 2021c; Cole & Flexer, 2020, s. 38).

Opplevelsen av å ikke mestre sosiale situasjoner kan ha en stor innvirkning på elevens deltagelse i det sosiale miljøet på skolen og på fritiden. Barn og unge med nedsatt hørsel jobber aktivt for å skille ut lyder i kommunikasjon med andre og de anstrenger seg derfor mer enn sine jevnaldrende for å kompensere for hørselstapet. Anstrengt kommunikasjon, oppfattelse av ironi og utydelig tale er energikrevende, noe som ofte fører til utmattelse, unnvikelse eller frykt for ekskludering (Statped, 2021c; Williams, 2018, s. 30-32, 144).

Utfordringene som er beskrevet i denne delen av kapittelet kan også følge eleven videre inn i arbeidslivet etter endt skolegang. Redusert hørsel og tilhørende kompenseringsarbeid kan medføre en vedvarende belastning på korttidshukommelsen, noe som igjen kan føre til nedsatt oppmerksomhetsevne og energitap (Williams, 2018, s. 30-31). Hørselstapets konsekvenser for taleoppfattelse og kommunikasjon med andre, vil særlig kunne oppleves som vanskelig i arbeidslivet ettersom arbeidsplassen er en viktig sosial arena og en stor del av identiteten til mange (Williams, 2018, s. 92- 94; Löfkvist et al., 2019, s. 471).

Taleoppfattelse er som tidligere nevnt særlig utfordrende i støyende omgivelser, og det som tilsynelatende er uproblematiske lyder, vil for noen være kilder til støy. Williams (2018, s. 32) trekker frem at det kan være slitsomt for en høreapparatbruker å sitte på samme kontor som en kollega som blar mye i papirer. Det vil si at det finnes støykilder på mange arbeidsplasser og ikke bare i yrker som arbeider med maskiner eller trafikk.

2.1.2 Muligheter i utdanningssystemet for elever med nedsatt hørsel

Elever med nedsatt hørsel eller som er døve har i dag flere muligheter i det norske utdanningssystemet enn tidligere. Gjennom mesteparten av 1900-tallet fikk elever med stort

hørselstap undervisning på egne adskilte døve- og tunghørt skoler (Vonen, 2020, s. 142; Berge, 2016, s. 11). I 2014 ble tre av de fire statlige døveskolene nedlagt, og tre år senere ble også den eldste døveskolen nedlagt (Löfkvist et al., 2019, s. 469; Vonen, 2020, s. 142; Haugen, 2015, s. 21). De fleste elever med nedsatt hørsel går i dag på ordinære nærskoler, der de også har rett til opplæring i og på tegnspråk.

For elever i videregående skole finnes det fire ordinære fylkeskommunale skoler som er tilrettelagt for tegnspråklige og hørselshemmede elever (Statped, 2022). Knutepunktskolene skal ha et stort utvalg av utdanningsprogrammer, samtidig som de samarbeider med andre videregående skoler for å tilby tegnspråklige elever de samme valgmulighetene som normalthørende jevnaldrende (Statped, 2022). Ved siden av knutepunktskolene finnes det en spesialisert privatskole som tilbyr videregående opplæring til elever med hørselstap og en privat videregående skole for elever med nedsatt hørsel i kombinasjon med ulike funksjonsnedsettelse (Statped, 2022).

I dag er det lagt vekt på at alle elever i videregående skole skal ha det samme brede utvalget av utdanningsprogram å velge mellom. Dette er en stor kontrast til det videregående tilbudet til døve elever på 1940-tallet, der yrkesfag i stor grad var vektlagt. Tanken var at elevene skulle gjennomføre yrkesfaglig opplæring for å kunne forsørge seg selv etter endt skolegang. Døve gutter var tiltenkt yrkene skredder, snekker eller skomaker, og døve jenter ble tiltenkt yrkene syerske eller tjenestepike (Norsk Døvemuseum, u.å.; Simonsen, 2009, s. 17). Som følge av utviklingen av bedre hjelpemidler, tolketjeneste, rettigheter i utdanningssystemet og generelle endringer i arbeidslivet, har døve i dag mer valgfrihet og flere valgmuligheter enn tidligere. Arbeidsgivere har plikt til å legge arbeidet til rette for arbeidstakere og tilrettelegging er derfor en lovpålagt del av arbeidslivet i dag (Arbeidsmiljøloven, 2005, § 4-1, 4-2, 4-6; Arbeidstilsynet, 2023). Stadig flere unge voksne med nedsatt hørsel tar høyere utdanning og er ikke lenger låst til s-yrkene (Norsk Døvemuseum, u.å.; Simonsen, 2009, s. 17, 117). Wendelborg (2017, s. 17) viser likevel til at elever med ulike funksjonsnedsettelse ikke har den samme valgfriheten i utdanningssystemet som andre elever. Hørselstap inngår i definisjonen av funksjonsnedsettelse i denne rapporten.

2.2 Tolk og tegnspråktolking

En tolk er en kvalifisert person som tolker mellom minst to språk, og det kan gjelde både tale- og tegnspråk (Raanes, 2018, s. 15). Tegnspråk er et fullverdig språk på lik linje med norsk talespråk og regnes som «et minoritetsspråk knyttet til medlemmer av døvekulturen» (Löfkvist et al., 2019, s. 459). En tolk benyttes som regel for å sikre at majoritetsspråklige og minoritetsspråklige kan kommunisere.

En tegnspråktolk skal gjennom formidling legge til rette for kommunikasjon mellom to eller flere mennesker, der noen er tegnspråklige og andre ikke. Tegnspråktolkens rolle blir å videreformidle alt som blir kommunisert, men viktigst av alt er meningsinnholdet. Det vil si at så lenge meningen formidles videre til den andre parten i kommunikasjonssituasjonen, spiller det liten rolle om det blir brukt flere eller færre ord og tegn (Jørgensen & Anjum, 2006, s. 114-115). Det kan være behov for tegnspråktolk i mange ulike sammenhenger, også i skolesammenheng.

2.2.1 Tegnspråkopplæring i skolen

I skolesammenheng er tolk relevant for «elevar som har teiknspråk som førstespråk eller som etter sakkunnig vurdering har behov for slik opplæring» (Opplæringslova, 1998, § 2-6). Elevene i grunnskolen har etter opplæringsloven rett på opplæring i og på tegnspråk, og i loven kommer det frem at kommunene selv kan bestemme om opplæringen skal gis på en annen skole enn nærskolen eleven tilhører (Opplæringslova, 1998, § 2-6). Elever i videregående skole har «rett til å velje vidaregåande opplæring i og på teiknspråk i eit teiknspråkleg miljø etter andre leddet, eller rett til å velje å bruke tolk i ordinære vidaregåande skolar» (Opplæringslova, 1998, § 3-9). På samme måte som for elever i grunnskolen gjelder dette ungdom som har tegnspråk som førstespråk, eller som etter sakkyndig vurdering har behov for slik opplæring (Opplæringslova, 1998, § 3-9). I opplæringsloven (1998, § 3-9) er det presisert at skoler med tilrettelagte opplæringstilbud i og på tegnspråk regnes som tegnspråklige miljøer. På videregående nivå kan opplæringstilbudet altså tilbys gjennom knutepunktskoler eller med tolk.

Når det kommer til tegnspråktolk i høyere utdanning, er det ikke lenger opplæringsloven som dekker tolketilbudet. I høyere utdanning er det folketrygdlovens bestemmelser om tolkehjelp som gjelder og som gir tegnspråklige studenter tilgang til tolk (Folketrygdloven, 1997, §10-7; Vonen, 2020, s. 145). Det betyr at det er studenten selv som har ansvar for å bestille tegnspråktolk. Ifølge Vonen (2020, s. 145) blir utdanningene høyt prioritert av tolketjenesten, der studentene har rett på tegnspråktolk etter behov. Studentenes tilgang til tegnspråktolk har dermed ingen øvre begrensning på antall timer på universiteter og høyskoler.

2.3 Ungdomsfasen

I norsk kultur er det vanlig å se på ungdomsfasen som en overgangsfase der individet skal finne seg selv og virkeliggjøre sitt potensial. Overgangsfasen er preget av elementer fra både barnealder og voksenalder (Løkke, 2021, s. 12; Tetzchner, 2012, s. 679). Å finne seg selv innebærer å utforske og oppdage egne interesser, egenskaper og verdier. Samtidig må individet gjøre seg kjent med egne sårbarheter og begrensninger (Løkke, 2021, s. 12). Løkke (2021, s. 12) viser til at det ikke er mulig å finne sin måte å være voksen og selvstendig på ved å kopiere andre. Ungdom må derfor lytte til sin egen indre stemme for å kunne skille mellom det å være seg selv og det å miste seg selv. Løkke (2021, s. 12-13) viser videre til at ungdom kan oppdage seg selv ved å uttrykke seg gjennom tale, handlinger og valg, og samtidig holde seg fast i dette.

Tetzchner (2012, s. 682) beskriver identitet som individets opplevelse av seg selv i en større sosial sammenheng. Både indre og ytre krefter spiller derfor en viktig rolle i identitetsdannelsen i ungdomsfasen. Ungdom oppdager seg selv i kommunikasjon med andre mennesker og utforsker seg selv ut fra samfunnets kultur, verdier og ideer. Ungdom blir altså til i området mellom indre og ytre krefter (Løkke, 2021, s. 13; Tetzchner, 2012, s. 682).

I ungdomsårene skjer det et skifte i sosiale relasjoner og innflytelsen fra jevnaldrende blir ofte viktigere enn foreldrenes synspunkter (Tetzchner, 2012, s. 689, 693). Ungdommer utvider sitt sosiale nettverk og opplever tilhørighet til flere venner, grupper og grupperinger i

samfunnet. Samtidig som ungdom løsriver fra sine foreldre, er jevnaldrende i større grad med på å forme ungdommens selvoppfattelse og væremåte (Tetzchner, 2012, s. 693).

Sett ut fra et livsløpsperspektiv er ungdomsfasen viktig fordi ungdommer tar mange valg som vil få betydning for voksenlivet, og i industrialiserte samfunn er utdanning spesielt viktig i denne overgangen (Tetzchner, 2012, s. 679, 695). For mange er ungdomsfasen preget av usikkerhet og følelsen av å trekkes mellom ulike krefter (Løkke, 2021, s. 35; Tetzchner, 2012, s. 682, 693 - 694). Å ta avgjørende valg om utdanning og fremtiden, i en periode som innebærer mange endringer, kan derfor oppleves som vanskelig for den enkelte.

2.4 Etablering av faget utdanningsvalg

Norske skoler har i lang tid arbeidet med yrkesveiledning, likevel har det ofte manglet en systematisk tilnærming (Andreassen et al., 2008, s. 21). En NOU-rapport fra 2003 peker på at rådgiverne selv opplevde et tidspress i arbeidet med veiledning knyttet til valg av utdanning, og flere hadde følelsen av å ikke strekke til. Den samme rapporten beskriver elevenes opplevelse av veiledningen som overfladisk, sporadisk og som lite tilpasset individuelle behov (Andreassen et al., 2008, s. 23; NOU 2003: 16, s. 212). På flere skoler ble det også lagt mer vekt på sosialpedagogisk rådgivning, enn på utdanning- og yrkesveiledning. For å møte det økende behovet for å styrke utdannings- og yrkesveiledningen ble det foreslått en rekke tiltak, inkludert et nytt fag (Andreassen et al., 2008, s. 25; Wilhelmsen, 2011, s. 22).

Økt fokus på yrkes- og utdanningsveiledning i skolen og etableringen av faget utdanningsvalg viser hvor viktig utdanning er i det norske samfunnet. Samtidig skal faget bidra til at elever tar gode og selvstendige valg knyttet til utdanning og fremtidige yrkesveier. Ved å styrke kunnskapen knyttet til valg av utdanning, er det også mulig å unngå feilvalg i større grad, noe som både er viktig for individet og det norske samfunnet (Andreassen et al., 2008, s. 35; Kunnskapsdepartementet, 2019).

2.4.1 Faget utdanningsvalg

Fagfornyelsen førte med seg nye læreplaner og faget utdanningsvalg fikk derfor en ny læreplan 1. august 2020 (Utdanningsdirektoratet, u.å.; Kunnskapsdepartementet, 2019). I den nye læreplanen står det om fagets relevans, sentrale verdier og kjerneelementer. Delene beskriver til sammen fagets hensikt. Faget utdanningsvalg skal bidra til at elevene utvikler en trygg identitet, samtidig som elevene skal lære å ta valg basert på egne forutsetninger og interesser (Kunnskapsdepartementet, 2019). Elevene skal lære seg om hvilke muligheter og krav som finnes i utdanningssystemet og i arbeidslivet. Kunnskapen skal både sikre deltagelse og sørge for at elevene har kompetansen som trengs for å håndtere overganger i utdanningsløpet og videre i arbeidslivet. Hovedmålet med faget er å skape forståelse for sammenhengen mellom utdanning og jobbmuligheter, slik at elevene er i stand til å ta gode utdannings- og yrkesvalg (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Faget er tildelt 110 timer fordelt på 8. til 10. trinn på ungdomsskolen (Kunnskapsdepartementet, 2019). Enkelte lærere har påpekt at timeantallet bør økes for å innfri fagets intensjon, samt sikre individets og samfunnets interesser (Bareksten, 2022). Gode utdanningsvalg for individet skal også dekke samfunnets behov for deltagelse i arbeidslivet og kompetanse i fremtiden (Kunnskapsdepartementet, 2019; Andreassen et al, 2008, s. 33-35).

Andreassen et al. (2008, s. 11, 29-30) fremhever at faget utdanningsvalg også henvender seg til videregående skole, til tross for at faget kun er en del av undervisningen i ungdomsskolen. Kunnskapen og erfaringen som faget skal bidra til vil være betydningsfull for identitetsdannelsen i ungdomsfasen, som fortsetter også etter ungdomsskolen. Faget utdanningsvalg skal sikre at ungdomsskoleelever har kompetanse som kan videreutvikles i løpet av livet og være til hjelp i fremtidige valg av videregående utdanning, høyere utdanning og arbeidsliv.

2.5 Rådgivningstilbudet på videregående skole

Til forskjell fra faget utdanningsvalg på ungdomsskolen, er utdanningsvalg ikke lenger en del av undervisningsopplegget på videregående skole. På videregående skole har elever tilgang til rådgivere som skal veilede og hjelpe til med fremtidige utdannings- og yrkesvalg. Elevers rett til nødvendig rådgivning er forankret i opplæringsloven (1998, § 9-2), og i forskrift til opplæringsloven (2006, § 22-1) blir det spesifisert at den enkelte elev har krav på både sosialpedagogisk rådgivning og utdannings- og yrkesrådgivning. Rådgivningstilbudet på videregående skole omfatter rådgivning om utdanning, yrkestilbud, yrkesvalg og sosiale spørsmål. Tilbudet skal også tilpasses etter individuell- og gruppeveiledning.

Det er skoleeier som er ansvarlig for å organisere rådgivningstilbudet, samt sikre at elevenes rettigheter blir oppfylt (NOU 2016 :7, s. 136; Forskrift til opplæringslova, 2006, § 22-1, §22-3). I forskriftsbestemmelsen står det at skolen skal se den sosialpedagogiske rådgivningen og utdannings- og yrkesrådgivningen i sammenheng, slik at rådgivningen skal bli best mulig for eleven (Forskrift til opplæringslova, 2006, § 22-1). Det fordrer at skolene arbeider systematisk og helhetlig slik at rådgivningstilbudet skal være tilfredsstillende. Systematisk arbeid med skolens rådgivningstilbud innebærer at skolene har et planverk og gjennomfører systematisk oppfølging (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 8). Detaljerte krav til hvordan organiseringen skal gjennomføres i praksis, er likevel ikke beskrevet i opplæringsloven eller i forskrifter til opplæringsloven. Organiseringen av rådgivningen blir dermed ulikt praktisert mellom skolene og mellom skoleeiere (NOU 2016: 7, s. 136).

En kartleggingsrapport fra 2020 viser at noen skoler deler opp rådgivningstjenesten, slik at en rådgiver tilbyr sosialpedagogisk rådgivning og en annen jobber med utdannings- og yrkesrådgivning. Videre i rapporten står det at andre skoler velger å organisere rådgivningstjenesten slik at alle skolens rådgivere gir sosialpedagogisk rådgivning og utdannings- og yrkesrådgivning (Buland et al., 2020, s. 30).

2.5.1 Utdannings- og yrkesrådgivningens formål

Rådgivningstilbudet i skolesektoren er som beskrevet delt opp i to rådgivningsformer:

Sosialpedagogisk rådgivning og utdannings- og yrkesrådgivning. Etersom masteroppgaven

fokuserer på valg av utdanning for elever med hørselstap i videregående skole, vil begrepet rådgiver ses i forbindelse med utdannings- og yrkesrådgivning.

Retten til rådgivning gjelder alle elever i grunnopplæringen. I forskrift til opplæringsloven (2006, § 22-3) står det at utdannings- og yrkesrådgivning innebærer å gi eleven oppdatert informasjon om yrkesområder, kunnskap om arbeidsmarked og om ulike utdannings- og yrkesretninger i Norge og i andre land. Det vil derfor være viktig at rådgiveren har oppdatert kunnskap (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 6). Elever har også krav på opplæring i å finne informasjon og veiledning om jobbsøking og andre søknadsprosesser. Hensikten er å gi elevene nødvendig kunnskap slik at de kan reflektere over egne valg om fremtidige yrkes- og utdanningsretninger, og sette dette i sammenheng med sine egne interesser, verdier og ferdigheter. Rådgivningen innebærer også bevisstgjøring om konsekvenser av et eventuelt feilvalg og å utvide elevens forståelse om hva et feilvalg kan innebære (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 7). Rådgivningstjenesten er derfor rettet mot den enkelte eleven, og den skal legges opp som en prosess som tilpasses etter elevens behov og ønsker (Opplæringslova, 1998, § 22-3).

Til tross for at rådgivningstilbudet skal være tilgjengelig, er det likevel delte meninger om rådgivningstjenesten på skolen. En nasjonal kartlegging fra 2019 viser at over halvparten av utvalget foretrekker rådgivning ansikt-til-ansikt, mens resten foretrekker å innhente informasjon på egen hånd (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 31). Kartleggingen viser også at det er kun 37% som er fornøyde med skolens rådgivning, mens 26% er misfornøyde (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 30). Misnøyen skyldes at deltakerne mener at de selv kan finne bedre informasjon på egen hånd, eller at rådgiveren ikke har tilfredsstillende kompetanse.

2.6 Å ta et valg

Å velge kan defineres på flere måter. Det er vanlig å bruke begrepet som et synonym til ordet beslutning, noe som kan beskrives som en avsluttet tankeprosess ved at en avgjørelse er tatt mellom flere alternativer (Brunsson & Brunsson, 2015, s. 11). Å ta et valg innebærer derfor å bestemme seg for noen muligheter og utelukke andre (Lackner & Nygaard, 2017, s.

88). I Det Norske Akademis ordbok (“velge”, u.å.) blir begrepet velge definert som å bestemme seg for blant to eller flere muligheter og er beslektet med ordet å ville. Å ta et valg kan dermed bli brukt for å uttrykke et bestemt ønske eller vilje (“ville”, u-å.).

Et valg kan mer eller mindre være reflektert. Det vil si at valg kan være rasjonelle, intuitive eller basert på anerkjennelse (Lackner & Nygaard, 2017, s. 88). Rasjonelle valg oppfattes ofte som fornuftige valg som baserer seg på konsekvenslogiske resonnementer, systematisk og logisk tenkning, mens intuitive valg kan oppfattes som selvforklarende og betraktes som umiddelbar innsikt eller erkjennelse (Brunsson & Brunsson, 2015, s. 20-21; Store norske leksikon, 2020).

2.6.1 Ungdommer og valg av utdanning

For mange ungdommer er valg av utdanning det viktigste valget de står overfor (Syvertsen, 2022, s. 75). På lik linje med å ta et valg generelt, vil valg av utdanning innebære å innhente informasjon om utdanningstilbudene, samt bli kjent med de ulike mulighetene. I dag er internett ungdommens viktigste kilde til informasjon (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 31). Det er utarbeidet flere guider som har til hensikt å hjelpe ungdommer med å navigere i havet av muligheter, både digitalt og i papirform. Guidene har til felles at de legger vekt på at individet skal ta hensyn til egne interesser og egenskaper ved valg av utdanning. Samtidig anbefaler de fleste guidene å undersøke hvor studieretningene tilbys og hvilke jobbmuligheter som er realistiske i etterkant av fullført utdanning (vilbli.no, u.å.; utdanning.no, u.å.; Lackner & Nygaard, 2017, s. 43-58).

Ettersom ungdommer til enhver tid har enkel tilgang til store mengder informasjon, kan det for mange oppleves som overveldende å få oversikt over utdanningstilbudene (Lackner & Nygaard, 2017, s. 87; Schwebs et al., 2020, s. 29). Til tross for at formålet til guidene er å sette søkelys på egeninnsats og hva den enkelte kan gjøre for å ta et godt utdanningsvalg, er det også andre elementer som har betydning for ungdommers valg av utdanning.

2.7 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Barn og ungdom er en del av sosiale og kulturelle sammenhenger, noe som vil påvirke deres handlinger og valg. Dette er fordi det oppstår en gjensidig påvirkning mellom individet og de sosiale og kulturelle sammenhengene som individet er en del av. Med andre ord blir barn og ungdom påvirket av miljøet de tilhører, samtidig som de også er med på å påvirke miljøet selv (Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66; Lackner & Nygaard, 2017, s. 91).

Psykologen Urie Bronfenbrenner utarbeidet en utviklingsøkologisk modell som beskriver det gjensidige påvirkningsforholdet mellom individ og miljø (Helsedirektoratet, 2015, s. 12; Lackner & Nygaard, 2017, s. 90). Modellen består av fire nivåer som er forbundet med hverandre og som representerer de ulike miljøene barn og unge er en del av.

Bronfenbrenners modell tegnes ofte opp som sirkler som ligger utenpå hverandre og den deles inn i mikronivået, mesonivået, eksonivået og makronivået. Innerst i sirkelen ligger mikronivået og ytterst ligger makronivået. Mikronivået består av barnets nærmeste relasjoner, slik som familie eller andre omsorgspersoner som bor sammen. Også ansatte i skole eller barnehage inngår i dette nivået fordi de møter barnet i dagliglivet, ansikt til ansikt (Lackner & Nygaard, 2017, s. 90; Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66-67; Bronfenbrenner, 1979, s. 22-26). Mesonivået inneholder samspillet mellom mikrosystemene som barnet deltar i og kan for eksempel gjelde samarbeid mellom skole og hjem. Eksonivået beskriver sosiale sammenhenger eller faktorer som barn og ungdom ikke direkte har kontakt med, men som likevel har indirekte betydning for familien. Både foreldres arbeidsplass og sosiale nettverk kan være en del av eksonivået. Til slutt inneholder makronivået samfunnets institusjoner, lover, normer og verdier (Lackner & Nygaard, 2017, s. 90; Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66; Bronfenbrenner, 1979, s. 25-26). Mellom individet og miljøet i de fire nivåene oppstår det en gjensidig påvirkning som både kan være direkte og indirekte, fordi det som skjer innenfor et nivå henger sammen med det som skjer innenfor et annet (Lackner & Nygaard, 2017, s. 91; Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66- 67).

Hesselberg & Tetzchner (2016, s. 66) legger vekt på at individets handlinger må forstås ut fra de sosiale og kulturelle sammenhengene som individet er en del av. Sett i lys av

Bronfenbrenners modell vil et valg være påvirket av flere faktorer, og dette vil også gjelde valg av utdanning (Lackner & Nygaard, 2017, s. 91).

2.8 Faktorer som påvirker ungdommers valg av utdanning

Det er gjort flere internasjonale og nasjonale studier på valg av utdanning og hvilke faktorer som kan ha underliggende innvirkning på valget. Studiene legger vekt på ulike elementer ved temaet og tar utgangspunkt i forskjellige miljøer, noe som fører til at det samlet sett kommer frem et bredt spekter av faktorer som kan påvirke valg av utdanning. Kjønn, sosioøkonomisk status, venner og jevnaldrende, samt foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå er de fire faktorene som oftest fremkommer i studiene. Videre i kapittelet blir det redegjort for de fire faktorene og deres betydning for ungdommers valg av utdanning.

2.8.1 Kjønn

I løpet av de siste tiårene har kjønnsfordelingen på det norske arbeidsmarkedet minsket, da kvinner i større grad har valgt utdanninger som tidligere ble sett på som mannsdominerte (Dapi et al., 2020, s. 267; Reisel et al., 2019, s. 7). Til tross for at Norge er et av verdens mest likestilte land, viser en nyere nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg at det fremdeles er kjønnsforskjeller knyttet til utdanningspreferanser (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 9; Lackner & Nygaard, 2017, s. 63). Kartleggingen viser blant annet at det er flest kvinner som velger helse- og omsorgsrelaterte utdanninger, samtidig som det er flere menn som velger tekniske eller manuelle utdanninger. Dette kan knyttes til makronivået i Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell (Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66).

Samlet sett ser det ut til at de fleste utdanningsforskere er enige om at forklaringen på kjønnsdelingen i utdannings- og arbeidslivet henger sammen med kultur, sosiale forhold og normer i samfunnet (Lackner & Nygaard, 2017, s. 64). Ettersom synet på kjønnsroller er godt forankret i samfunnet, utvikler barn og unge tidlig et bilde av hva som er et typisk yrke for de ulike kjønnene. Denne oppfatningen vil senere påvirke ungdommers valg av utdanning fordi den vil prege deres forståelse av hvor i arbeidsmarkedet de selv kan passe inn (Lackner & Nygaard, 2017, s. 63; Reisel et al., 2019, s. 20).

2.8.2 Sosioøkonomisk status

Sosioøkonomisk status kan beskrives som samspillet mellom sosial og økonomisk ulikhet (Tjernshaugen & Tjora, 2022). Sosial ulikhet vil si sosial plassering i samfunnet, kulturell kapital, sosiale ressurser og tilhørighet, mens inntekt og fordeling av økonomiske goder i samfunnet utgjør økonomisk ulikhet (Skirbekk, 2021; Bojer, 2019; Store Norske leksikon, 2021). Familiens sosioøkonomiske status kan ses i sammenheng med mikro- og eksnivået i Bronfenbrenners modell (Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66).

Prinsippet om lik tilgang til utdanning og muligheter i utdanningssystemet er en viktig del av den norske skolen (Ulriksen, 2019, s. 17). Til tross for at alle skal ha lik rett til utdanning i Norge kommer elevene likevel fra svært forskjellige familiebakgrunner med ulik sosioøkonomisk status. Kjølrsrød (2022, s. 179), Punch og Duncan (2022, s. 350) viser til at familiebakgrunn har stor betydning for resultater, utdanningslengde og gjennomføring av utdanningsløp. I en studie kom Punch og Duncan (2022, s. 350) frem til at sosial kapital også kan påvirke unge hørselshemmedes syn på høyere utdanning, noe som videre vil ha innflytelse på deres selvtillit og motivasjon til å søke opptak til høyere utdanning. Studien bestod av ti deltakere med hørselstap mellom 18 og 23 år. I samme studie ble det også oppdaget at ungdommer med nedsatt hørsel som har fått innvilget studieopptak, likevel opplevde sosiale barrierer ved valg av utdanning, slik som motvilje og begrenset innstilling (Punch & Duncan, 2022, s. 349). Punch og Duncan (2022, s. 349) viser til at enkelte i studiens utvalg opplevde motvilje mot tilrettelegging av hørselstapet i tiden før studieopptaket, fordi de ikke ønsket å skille seg ut fra sine hørende jevnaldrende. I studien kom det også frem at egne eller andres begrensede tanker og innstillinger potensielt kan ha negativ innflytelse på deres ambisjoner og mål for utdanning. Sosial kapital kan dermed hemme eller fremme et positivt ønske om å velge og studere videre etter endt videregående for ungdommer med hørselstap. Det vil si at ungdommers valg av utdanning blir formet av familiebakgrunn, sosioøkonomisk status og miljøet de er en del av.

2.8.3 Foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå

Helt siden 1950-tallet har ulike kartlegginger vist at det er en sterk sammenheng mellom elevers valg av utdanning og foreldrenes yrke (Andreassen et al., 2008, s. 17). Dette støttes av nyere undersøkelser hvor det kommer frem at både foreldres yrkesvalg og utdanningsnivå fremdeles har betydning for neste generasjons utdanningsvalg. Videre fastslår de nye undersøkelsene at foreldres utdanningsnivå også har betydning for barnets skoleprestasjoner og om barnet fullfører videregående opplæring eller tar høyere utdanning (Ekren, 2014, s. 20; Statistisk sentralbyrå, 2016; Grendal, 2022). Det kan tyde på at barn av foreldre med et høyt utdanningsnivå også selv tar høyere utdanning, sammenlignet med barn av foreldre med et lavere utdanningsnivå. Dette er en tendens som viser seg å gå igjen over tid.

Foreldres yrkesvalg og utdanningsnivå er knyttet til ulike sosiale grupper i samfunnet, og hvordan dette forholdet påvirker barnets valg av utdanning har flere forklaringer. I sin doktorgradsavhandling viser Strømme (2019, s. 36) til at enkelte familier i større grad er bevisst på sin sosiale status i samfunnet. Denne bevisstheten kan påvirke barnets valg av utdanning ettersom familien ikke ønsker å miste sosial status. En annen forklaring kan være at noen barn vokser opp i et hjem der familien verdsetter høyere utdanning og får tidlig tilgang til bøker og litteratur, noe som øker sannsynligheten for at barnet velger å ta høyere utdanning (Lackner & Nygaard, 2017, s. 66).

Påvirkningsforholdet mellom foreldres yrkesvalg og utdanningsnivå og barnets valg av utdanning, kan også henge sammen med migrasjon. Kjølørød (2016, s. 268) viser til at barn av foreldre som har innvandret til Norge har høye utdanningsambisjoner og ofte velger lengre profesjonsstudier. Senter for profesjonsstudier (2020) begrunner dette med at barna søker seg mot fagfelt som kan gi dem flere muligheter i livet enn det foreldrene fikk. Lackner og Nygaard (2017, s. 64) forklarer at barn og unge med innvandrerbakgrunn verdsetter noen utdanninger høyere enn andre. Det fører til at ungdommene velger å ta utdannings- og yrkesveier med høy status. En av grunnene kan være at ungdommer med innvandrerbakgrunn og deres foreldre er mindre orientert om andre utdanningsveier knyttet til eksempelvis samfunnsvitenskapelige, kunstneriske, humanistiske og pedagogiske fag.

Dette kan henge sammen med at fagfeltene ikke blir sett på som like prestisjefylte som medisin og farmasi av foreldrene (Lackner og Nygaard, 2017, s. 66).

2.8.4 Venner og jevnaldrende

Tidligere i kapitlet ble ungdomsfasen beskrevet som en periode preget av mange endringer. I ungdomsfasen oppstår det et skifte i sosiale relasjoner, der innflytelse fra foresatte minsker samtidig som meninger og synspunkter fra jevnaldrende blir viktigere (Tetzchner, 2012, s. 689, 693). Syvertsen (2022, s. 63) beskriver denne løsrivelsen fra foresatte som sårbar og intens, ettersom frykten for å bli ekskludert eller å ende opp alene er sterk. Ungdom utvider omgangskretsen sin og søker seg mot nye bekjenskaper, grupper og grupperinger som de opplever å ha tilhørighet til (Tetzchner, 2012, s. 693). Det er dermed ikke kun nære venner som får betydning for ungdommen, men også bekjenskaper med andre jevnaldrende. Denne faktoren kan ses i lys av mikronivået i Bronfenbrenners modell (Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66).

Når det gjelder ungdommers valg av utdanning, kan jevnaldrende også ha innvirkning på studievalget. Sinclair et al. (2014, s. 109) viser i sin undersøkelse til at noen ungdommer tilpasser sitt utdanningsvalg slik at de kan fortsette utdanningsløpet sammen med sine venner og bekjente. Dette kan henge sammen med behovet for tilhørighet, ettersom mange ungdommer ikke ønsker å skille seg for mye ut og er opptatt av å passe inn (Syvertsen, 2022, s. 67; Wheeler & Tarphe, 2020, s. 110).

I Danmark ble det gjennomført en studie som undersøkte i hvor stor grad venner og deres utdanningspreferanser påvirker ungdommers valg av utdanning (Andersen & Hjortskov, 2019). I studien ble det blant annet stilt to spørsmål som angår ungdommens og deres venners meninger om spesifikke utdanninger. Det ene spørsmålet handlet om individets meninger om de spesifikke utdanningene, mens det andre gikk ut på å fortelle hva de tror vennene sine synes om de samme utdanningene. Det viste seg at rekkefølgen på spørsmålene hadde betydning for ungdommenes besvarelse når det gjaldt graden av innflytelse fra sine venner og jevnaldrende (Andersen & Hjortskov, 2019, s. 538-539; Syvertsen, 2022, s. 77). Likevel mente ungdommene i studien at jevnaldrende ikke hadde påvirket deres valg av

utdanning og at valget ikke var tatt på grunnlag av sine jevnaldrenes utdanningspreferanser. Dette kan tyde på at venner og deres meninger påvirker valget av utdanning mer enn det ungdommen selv er klar over, til tross for at valget kan oppleves som selvstendig og bevisst (Andersen & Hjortskov, 2019, s. 530).

3. Metode og forskningsdesign

I dette kapitlet skal vi presentere masteroppgavens metodologiske tilnærming og begrunne metodevalgene som er benyttet for å belyse oppgavens problemstilling. Vi vil først gjøre rede for det vitenskapsteoretiske grunnlaget som består av fenomenologi og hermeneutikk. Det er deretter relevant å kort presentere kvalitativ metode og forskningsintervju. Videre skal vi redegjøre for datainnsamlingen ved å beskrive utvalgsprosessen, intervjuguiden, gjennomføring av intervjuene og egen rolle. Like etter beskriver vi hvordan vi har behandlet datamaterialet i oppgaven og her skal behandling av lydopptak, transkribering og analyseprosessen beskrives. Til slutt skal vi gå nærmere inn på masteroppgavens troverdighet, før vi avslutningsvis gjør rede for etiske hensyn og betraktninger.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

I denne delen av kapitlet har vi valgt å beskrive vårt vitenskapssyn ettersom det finnes ulike syn på kunnskap og fordi det er viktig å ha et bevisst forhold til eget vitenskapssyn i møte med feltet man skal undersøke (Brottveit, 2018, s. 16-23). Vårt vitenskapssyn har betydning for hva vi som forskere søker etter, samtidig som det har betydning for vår tilnæringsmåte og forståelse av det vi søker etter (Brottveit, 2018, s. 16-23). I denne masteroppgaven søker vi etter å innhente personlige erfaringer og meninger knyttet til valg av utdanning.

3.1.1 Fenomenologi

Fenomenologien har opphav innenfor filosofien, hvor det primært ble lagt vekt på menneskers bevissthet og opplevelse (Tjora, 2018, s. 31). Senere ble fenomenologien relevant innenfor vitenskapssosiologi og ble utvidet til også å omfatte menneskers kropp og livsverden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 44). I kvalitativ forskning er fenomenologi et vitenskapssyn som tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen. Fenomenologi er altså et forsøk på å forstå sosiale fenomener og oppnå dyp forståelse ut fra personers opplevelser og erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 45; Thagaard, 2018, s. 36). Enkeltpersoners

perspektiver og deres beskrivelser av omverden står dermed sentralt i den fenomenologiske tilnærmingen.

En fenomenologisk tilnærming er et godt teoretisk rammeverk for masteroppgaven for å få innsikt i erfaringene til ungdommer med hørselstap knyttet til valg av utdanning. I vår masteroppgave er det altså menneskers egne fortellinger om sitt levde liv som er sentralt, noe som også er av stor betydning i fenomenologisk forstand (Brottveit, 2018, s. 52). Hensikten er å fremme ungdommers synspunkter, dermed vil det være relevant i denne studien å fokusere på å gjengi presise beskrivelser og søke etter essensielle betydninger i beskrivelsene. Kvale & Brinkmann (2015, s. 75) påpeker at dette innebærer at forskeren må forsøke å sette sine egne forhåndskunnskaper i parentes. Det blir spesielt viktig å formulere åpne spørsmål slik at intervjupersonene får muligheten til å beskrive sine tanker og opplevelser fritt og med egne ord. Det vil ha betydning for masterprosjektets tolkning- og analysearbeid, siden det er de rike beskrivelsene som formidles i et intervju som vektlegges i den fenomenologiske narrative tilnærmingen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 251; Brottveit, 2018, s. 53).

3.1.2 Hermeneutikk

Kvalitativ forskningsmetode er forankret i det hermeneutiske vitenskapssynet. I dag er hermeneutikk en vanlig tilnærming innenfor samfunnsvitenskap når målet er å «studere mening og gjøre sosiale fenomener begripelige via den helheten de er en del av» (Brottveit, 2018, s. 34). For å nå frem til et dypere meningsinnhold må fenomenet settes inn i en sammenheng, og slik forstår vi delene i lys av helheten (Thagaard, 2018, s. 37; Dalen, 2011, s. 18). Et hermeneutisk vitenskapssyn innebærer ikke bestemte regler for fortolkning eller en bestemt forskningspraksis. Forskningsprosessen beskrives i stedet som en sirkel, den hermeneutiske sirkel, der ny helhetsforståelse utvikles gjennom undersøkelse av deler av helhetsforståelsen som forskeren allerede innehar (Ulleberg & Jensen, 2017, s. 183; Dalen, 2011, s. 18). Det vil si at forståelse og fortolkning utvikles i et kontinuerlig samspill mellom del og helhet. Ulleberg og Jensen (2017, s. 183) poengterer at et fenomen ikke kan observeres forutsetningsløst, dermed vil fortolkningen og forståelsen av fenomenet bli påvirket av forskerens forforståelse. Forskeren tolker hverken tekster, handlinger eller

sosiale fenomener med «blanke ark», men er bundet av egen forståelseshorisont (Brottveit, 2018, s. 35). Det er derfor mulig å knytte ideene fra hermeneutikken til kontekst og observatørvhengighet (Ulleberg & Jensen, 2017, s. 183).

Hermeneutikken utviklet seg fra å være en forpliktende fortolkningsmetode for juridiske og teologiske tekster til å bli en vitenskapsteori som vektlegger fortolkning, forståelse og meningsinnhold (Brottveit, 2018, s. 36; Thagaard, 2018, s. 39). Fornyelsen av hermeneutikken medførte at synet på fortolkning ble utvidet til å gjelde menneskelig handling og sosiale fenomener (Brottveit, 2018, s. 37-38; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 74). Hermeneutikken legger vekt på betydningen av å fortolke menneskers handlinger ved å konsentrere seg om et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart er synlig for forskeren (Thagaard, 2018, s. 37).

Dette masterprosjektet er inspirert av det hermeneutiske vitenskapssynet, fordi vi tolker et fenomen gjennom deler ut fra en kontekst og kultur som er en helhet (Thagaard, 2018, s. 39). Hermeneutikken kan lære oss å se utover her-og-nå situasjonene i forskningsprosessen. Gjennom veksling mellom del og helhet får vi mulighet til å skape ny forståelse og kunnskap om valg av utdanning for ungdom med nedsatt hørsel (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 74; Dalen, 2011, s. 18).

3.1.3 Fenomenologi og hermeneutikk

I vår masteroppgave søker vi etter ny kunnskap om ungdommer med nedsatt hørsel og valg av utdanning. Formålet er ikke å finne en absolutt sannhet, men å utvide forståelsen for fenomenet. En hermeneutisk tilnærming innebærer at et fenomen kan tolkes på forskjellige nivåer, og ved å tolke intervjuetekstene vil vi som forskere fortolke en virkelighet som allerede er fortolket av informantene (Thagaard, 2018, s. 37-38). I dette studiet kan vi ikke se bort fra egen forforståelse, ettersom tidligere erfaringer og faglige synspunkter kan overdøve det egentlige budskapet fra intervjuetekstene (Malterud, 2017, s. 45; Brottveit, 2018, s. 35). Det vil derfor være vesentlig å være bevisst på egen forforståelse og holdninger i møte med intervjupersonene og analysearbeidet.

Når det gjelder vår egen forforståelse har ingen av oss nedsatt hørsel og det er lenge siden vi begge har stått overfor et valg av utdanning på videregående. Vi har tidligere erfaringer fra arbeid med barn og unge voksne i ulike roller. I tillegg har en av oss erfaringer med å veilede individer ut i arbeidslivet. Sammen med våre opplevelser i praksis gjennom studiet i audiopedagogikk, kan våre tidligere erfaringer ha bidratt til at vi ble interessert i å undersøke valg av utdanning for ungdommer med nedsatt hørsel. Dermed vil det være nødvendig å sette våre tidligere erfaringer til side for å fremme informantenes subjektive opplevelser og synspunkter (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 45- 46). Dette vil innebære å finne en balanse mellom fenomenologiens forhåndskunnskaper og hermeneutikkens forforståelse, der vi hverken kan sette våre forhåndskunnskaper i parentes og ikke la vår forforståelse overdøve det egentlige meningsinnholdet (Malterud, 2017, s. 45; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 75).

3.2 Kvalitativ metode

Formålet med denne masteroppgaven er å sette søkelys på og innhente erfaringer og opplevelser med å velge utdanning blant unge med hørselstap på videregående skole. Det innebærer blant annet vektlegging av induktiv fremgangsmåte snarere enn deduktiv (Tjora, 2021, s. 27, 40). Med induktiv menes utforskende og empiridrevet tilnærming. Slike studier er velegnet til å studere personlige emner og temaer som er lite forsket på, noe som er relevant og aktuelt i denne masteroppgaven (Thagaard, 2018, s. 12). En kvalitativ tilnærming egner seg derfor godt i denne studien. Tilnærmingen er særlig aktuell ettersom den valgte problemstillingen og forskningsspørsmålene er empiridrevet og søker etter personlige erfaringer og opplevelser.

Kvalitativ forskningsmetode er en tilnærming som gjør det mulig å utforske et fenomen på en kontinuerlig måte og oppdage nye funn i forsøk på å forstå den sosiale virkeligheten (Brottveit, 2018, s. 65; Aurini et al., 2022, s. 7). Denne tilnærmingen bygger på vitenskapsteorier om menneskers subjektive erfaringer (fenomenologi) og fortolkning (hermeneutikken) (Brottveit, 2018, s. 32, 52, 65). En sentral og viktig målsetting med kvalitativ forskningsmetode er å belyse personlige perspektiver og oppnå forståelse av de sosiale fenomenene som studeres (Brottveit, 2018, s. 64; Thagaard, 2018, s. 11). I denne

masteroppgaven undersøker vi miljøer blant unge når det gjelder valg av utdanning med et formål om å få innsikt i enkeltindividers synspunkter. Det betinger åpenhet og fleksibilitet i denne studien (Thagaard, 2018, s. 12). Aurini et al., (2022, s. 81) trekker spesielt frem fleksibilitet som en viktig del av prosessen i kvalitativ forskning. Fleksibilitet stiller krav til at både planleggings- og gjennomføringsprosessen utvikler seg kontinuerlig. En beskrivelse av vår forskningsprosess vil bli presentert senere i oppgaven.

Det finnes mange ulike metoder innen kvalitativ forskning. Av kvalitative metoder er det intervju og observasjon som blir mest brukt (Thagaard, 2018, s. 12). Hvilke metoder som skal benyttes bør vurderes etter studiens problemstilling og type kvalitative data som er tenkt å samle inn (Aurini et al., 2022, s. 56). For vår masteroppgave mener vi det er hensiktsmessig å benytte kvalitativt forskningsintervju, da intensjonen er å samle inn personlige erfaringer og opplevelser. Videre i oppgaven vil kvalitativt forskningsintervju bli nærmere beskrevet.

3.2.1 Kvalitativt forskningsintervju

Kvalitativt forskningsintervju (dybde-intervju) er en velegnet fremgangsmetode i studier som er ute etter å forstå menneskers erfaringer, følelser og oppfatninger (Aurini et al., 2022, s. 56). Det vil si at man kan få en dypere forståelse av perspektivene til enkeltpersoner gjennom intervju. Hensikten med kvalitativt intervju er altså å få frem betydningen av personers erfaringer og avdekke deres opplevelse av verden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20).

Det finnes flere måter å bygge opp et kvalitativt intervju. Ifølge Aurini et al. (2022, s. 122) bør strukturen på intervjuet basere seg på blant annet studiens design, problemstilling og forskers intervjuferdigheter. Det vil derfor være hensiktsmessig å utforme intervjuforløpet i tråd med studiens hensikt og formål (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 22-23).

I denne masteroppgaven ble syv av ni intervjuer gjennomført ansikt-til-ansikt, mens to intervjuer foregikk digitalt grunnet praktiske årsaker. Videre i oppgaven vil vi gi en nærmere beskrivelse av hva intervju ansikt til ansikt og intervju på digital plattform innebærer.

3.2.1.1 Intervju ansikt til ansikt

Intervjuer ansikt til ansikt innebærer å være fysisk til stede (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 178). Å gjennomføre intervjuene ansikt til ansikt kan bidra til sterkere rapporter og det blir enklere å bygge tillit mellom oss som intervjuere og deltakerne (Aurini et al., 2022, s. 126). I denne studien var det naturlig å tilby og planlegge for et individuelt og fysisk intervju, da dette legger til rette for gode lytte- og kommunikasjonsforhold (Cole & Flexer, 2020, s. 108-109; Plack, 2018, s. 223). Den største fordelen med denne intervjuformen er at det gjør det enklere å se og registrere hverandres ikke-verbale responser, slik som gester og ansiktsuttrykk (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 178; Aurini et al., 2022, s. 126). Siden vårt utvalg består av personer med redusert hørsel, vil intervju ansikt til ansikt være spesielt viktig og betydningsfullt. Å kunne se kommunikasjonspartneren kan bidra til at lytteanstrengelsen reduseres, noe som kan føre til at intervjuprosessen oppleves mer avslappende, behagelig og naturlig for både intervjuer og deltaker (Schow & Nerbonne, 2018, s. 127-128; Williams, 2018, s. 31-32).

3.2.1.2 Intervju på digital plattform

I dag benyttes digitalt intervju i økende grad, spesielt i form av telefon eller datamaskin (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 178). Digitalt intervju i kvalitativ forskning har en rekke fordeler, som økt mulighet til å intervju personer som befinner seg i større geografisk avstand fra intervjueren. Det involverer heller ingen reisevirksomhet eller planlegging av budsjett (Aurini et al., 2022, s. 129). Fordelen med digitale løsninger er at de involverte fortsatt kan se hverandre under hele intervjuforløpet. Likevel må man være forberedt på mulige utfordringer, som ustabil internettforbindelse (Aurini et al., 2022, s. 130). Lydkvaliteten kan også variere der stemmer kan bli forvrengt, noe som videre kan øke utfordringen med å oppfatte talelyder (Plack, 2018, s. 222).

3.3 Datainnsamling

I denne delen av kapittelet skal vi presentere masteroppgavens datainnsamling. Vi skal beskrive hvordan utvalgsprosessen har foregått, utarbeidelse av intervjuguiden og

gjennomføring av intervjuene. Deretter skal vi gi en beskrivelse av våre roller i intervjuprosessen.

3.3.1 Utvalgsprosessen

I kvalitativ forskning er det vanlig å benytte seg av et mer strategisk utvalg enn i kvantitative studier. Dette innebærer å rekruttere deltakere basert på spesifikke egenskaper ved en gruppe. I vårt masterprosjekt har det vært hensiktsmessig å bruke et strategisk utvalg for å sikre at deltakerne kan bidra med informasjon som er relevant for studiens problemstilling (Aurini et al., 2022, s. 69-70; Thagaard, 2018, s. 54-55).

Det har lenge vært diskutert hvor stort et utvalg bør være i kvalitative studier. Dermed er det vanskelig å sette et eksakt tall på studiens ideelle utvalgsstørrelse. Aurini et al. (2022, s. 101) viser likevel til at utvalget i kvalitative intervjustudier bør bestå av mellom 20 til 50 deltakere. Med hensyn til masteroppgavens tidsperspektiv på fem måneder og at gruppen elever med hørselstap i videregående skole utgjør et mer begrenset utvalg, mener vi at det ikke vil være gjennomførbart eller hensiktsmessig å ha en tilsvarende utvalgsstørrelse (Hørselshemmedes landsforbund, u.å.; Store Norske Leksikon, 2022). Vi kom frem til at en utvalgsstørrelse på minimum åtte deltakere var hensiktsmessig for å ivareta variasjon i utvalget og samtidig innhente nok informasjon til å kunne besvare masteroppgavens problemstilling (Aurini et al., 2022, s. 100, 106).

I denne studien er utvalgskriteriene at deltakerne er elever ved videregående skole og at de har nedsatt hørsel. Type og grad av hørselstap hadde ingen betydning for deltakelse i studien, og både tegnspråklige og ikke-tegnpråklige fikk muligheten til å delta. For å komme i kontakt med elever som har nedsatt hørsel i videregående skole, sendte vi først en e-post til de fire knutepunktskolene som tilbyr et organisert undervisningstilbud for elever med hørselstap. Informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet var inkludert i e-posten, slik at skolene kunne videreformidle informasjon om masterprosjektet til elevene. Tidlig i rekrutteringsprosessen var det en elev som meldte sin interesse for å delta i masterprosjektet, men som senere sluttet å respondere. Etersom vi ikke fikk videre kontakt med personen, oppfattet vi det slik at vedkommende ønsket å trekke sin deltagelse.

To av knutepunktskolene ga rask tilbakemelding og var positive til å videreformidle informasjon om masterprosjektet til sine aktuelle elever. Siden det tok en stund før vi fikk svar fra skolene etter den første tilbakemeldingen, valgte vi å ta kontakt med en privatskole i mellomtiden. Kort tid etter fikk vi respons fra de to knutepunktskolene om at de til sammen kunne stille med syv deltakere. Mot slutten av rekrutteringsprosessen var det to elever som ønsket å delta. Den ene eleven går på privatskolen, mens den andre ble rekruttert gjennom personlige nettverk etter at en bekjent satte oss i kontakt med en potensiell deltaker. Den sistnevnte eleven fikk tilsendt informasjonsskrivet og meldte deretter sin interesse.

I denne studien bestod det endelige utvalget av ni informanter, der den største andelen er kvinner. Åtte informanter går på skoler som har økt kompetanse på hørsel og som tilbyr et organisert undervisningsopplegg for elever med nedsatt hørsel. Dette gjelder både knutepunktskoler og en privatskole for elever med hørselstap. En av informantene går på en ordinær videregående skole. Ingen av informantene nevner at de tidligere har gått på spesialskole for hørselshemmede. For å ivareta personvern og informantenes rett til privatliv, har vi valgt å benytte fiktive navn i masteroppgaven. Informantenes navn ble byttet ut med følgende navn: Charlotte, Maria, Robin, Benedicte, Sissel, Emma, Thea, Ane og Kersti. I tillegg ble andre opplysninger som kan brukes til å identifisere informantene erstattet med koder, slik som informantenes hjemby, nåværende studiested eller land som foresatte har emigrert fra.

3.3.2 Utarbeidelse av intervjuguiden

En intervjuguide er en oversikt over spørsmål som skal stilles i et forskningsintervju for å innhente informasjon om fenomenet som undersøkes (Aurini et al., 2022, s. 135). Det finnes mange måter å strukturere en intervjuguide på, hvor oppbyggingen kan strekke seg fra et samtalebasert intervju til et mer strukturert intervju. Etersom masteroppgavens problemstilling søker etter personlige meninger og erfaringer, har vi utarbeidet intervjuguiden med utgangspunkt i et semistrukturert intervju. Et semistrukturert intervju er standardisert slik at de samme spørsmålene blir stilt til alle informantene. Fordelen med semistrukturert intervju er at det gir mer rom for spontanitet, noe som gjør det enklere å stille

oppfølgingsspørsmål (Aurini et al., 2022, s. 118-123). Oppfølgingsspørsmål kan bidra til å utjevne forskjellene i hvor åpent informanter uttrykker seg (Thagaard, 2018, s. 95)

Intervjuguiden (vedlegg 1) er delt inn i fire temaer som baserer seg på oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. De fire temaene er foresattes yrkesvalg, valg av utdanning, egen involvering og innsats, og veiledning: Samtale med rådgiver. For å unngå at vi som intervjuere legger føringer for hvordan informantene skal svare på spørsmålene, har vi lagt vekt på åpne og beskrivende spørsmål (Thagaard, 2018, s. 97). Å stille åpne og beskrivende spørsmål oppmuntrer informanter til å dele sine reelle erfaringer og meninger, noe som videre bidrar til mer utfyllende beskrivelser (Aurini et al., 2022, s. 142-144; Thagaard, 2018, s. 97). Av hensyn til elevenes aldersspenn på videregående, har vi også forsøkt å utarbeide alderstilpassede spørsmål i utformingen av intervjuguiden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 175).

3.3.3 Gjennomføring av intervju

De ni intervjuene ble gjennomført i perioden 20. mars til 11. april 2023. Det var planlagt å gjennomføre alle intervjuene med fysisk oppmøte i mindre rom med hensyn til tale- og lytteforhold. I vår forskningsprosess foregikk likevel to av intervjuene digitalt grunnet begrensede reisemuligheter. De to intervjuene ble utført gjennom programvaren Zoom, og i et av intervjuene ble det benyttet tegnspråktolk. Tolken og intervjuerne deltok fysisk og satt på samme rom, samtidig som informantene deltok via Zoom.

I forkant av selve intervjuene gikk vi gjennom praktisk informasjon med informantene. Innledningsvis spurte vi informantene om de hadde lest gjennom informasjonsskrivet som ble tilsendt. Deretter forklarte vi hvordan UiO sin Diktafonapp fungerer og hvordan intervjuet skulle foregå. Det var spesielt viktig for oss å forklare årsaken til at vi var to studenter til stede, og hver informant ble spurt om det var greit at begge studentene ble værende i intervjusituasjonen. Vi var også opptatt av å få frem at vi ikke var ute etter et bestemt svar og at det var lov å stille spørsmål underveis eller å ikke svare.

Vi innledet intervjuene med åpningssspørsmål som ikke var tilknyttet de fire temaene, og videre ble de tematiske spørsmålene stilt. Underveis i intervjuet ga vi beskjed når et tema var

ferdig og hva det overordnede temaet for de neste spørsmålene kom til å være. Dette ble gjort for å gi informantene forutsigbarhet i intervjuet. Enkelte informanter ga svært utfyllende besvarelser, mens andre svarte mer kort og konsist. Enkelte beskrivelser ble fulgt opp med oppfølgings spørsmål for å oppmuntre informantene til å utdype sine meninger og erfaringer, og samtidig sikre at intervjueren hadde oppfattet meningsinnholdet korrekt. Avslutningsvis spurte vi informantene om det var noe de ønsket å legge til slik at de fikk muligheten til å gi tilbakemeldinger eller dele andre synspunkter om temaet.

Etter gjennomføringen av alle intervjuene har vi tilegnet oss noen erfaringer. I ettertid tenker vi at det burde ha blitt gjennomført et prøveintervju i forkant av datainnsamlingen for å prøve ut intervjuguiden og få erfaring med intervjuprosessen. På grunn av mangel på informanter og lang rekrutteringsprosess, ble det kort tid til å sette opp et prøveintervju i forkant av datainnsamlingen. Dersom et prøveintervju hadde blitt gjennomført, ville vi hatt mulighet til å oppdage behovet for å oppsummere større deler av informasjonsskrivet tidligere. Ved et prøveintervju ville vi trolig også lagt merke til at enkelte av de åpne spørsmålene kunne være vanskelig å svare på. Dette er til tross for at vi tok hensyn til ungdomsalderen og åpne spørsmål i utarbeidelsen intervjuguiden. Et eksempel på et slikt spørsmål var «Hva er dine tanker om høyere utdanning?».

Som tidligere nevnt ble det benyttet tolk i et av intervjuene som ble gjennomført digitalt. Dette intervjuet ble forskjøvet frem i tid, noe som førte til svært kort forberedelsestid med tegnspråktolken. Dette resulterte i at vi ikke fikk tid til den nødvendige rolleavklaringen mellom oss og tolken. Vi opplever at den manglende rolleavklaringen trolig har påvirket kommunikasjonsflyten i intervjuet. Til tross for at intervjuet ble gjennomført digitalt, fikk vi samlet inn viktige og relevante data for studiens problemstilling.

3.3.4 Egen rolle

I denne studien er det to studenter som er ansvarlige for masteroppgaven. Derfor ble ulike alternativer til gjennomføring av intervjuene vurdert. Et av alternativene var å utføre intervjuene separat, der antall intervjuer ble fordelt mellom oss.

Vi kom frem til at det var mest hensiktsmessig at begge studentene var til stede i alle intervjuene. Fordelen med denne ordningen var at en student kunne ha rollen som aktiv observatør, samtidig som den andre var intervjuer. Intervjueren har hovedansvaret for å gjennomføre og utvikle kvaliteten i samspillet i intervjuet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 193). I rollen som aktiv observatør har en mulighet til å observere samspillet i intervjuet og legge merke til non-verbal kommunikasjon (Aurini et al., 2022, s. 126). Samtidig kan observatøren sikre at alle spørsmålene i intervjuguiden blir stilt og eventuelt legges til oppfølgingsspørsmål ved behov. Rollefordelingen ble avklart i forkant av intervjuene. I løpet av datainnsamlingen opplevde vi begge at det var positivt å være to studenter med ulike roller i intervjuene. I etterkant ser vi fremdeles på denne avgjørelsen som god og fordelaktig, ettersom prosessen opplevdes som trygg, spesielt for oss som er uerfarne forskere.

3.4 Databehandling

I følgende del av kapittelet skal vi beskrive hvordan vi har behandlet datamaterialet i masteroppgaven. Etter at intervjuene var gjennomført, transkriberte vi det innsamlede datamaterialet. Vi vil derfor gjøre rede for behandlingen av lydopptakene, transkribering av intervjuene og analyseprosessen.

3.4.1 Behandling av lydopptak

I denne studien har vi valgt å bruke lydopptak for å sikre at alt som blir sagt i intervjuene blir tatt vare på, slik at vi kan gjengi informantenes intensjonelle meningsinnhold så presist som mulig i den videre databehandlingen (Thagaard, 2018, s. 111-113). Vi benyttet UiO sin Nettskjema-diktafon mobilapp som vi lastet ned på våre egne private smarttelefoner. Lydopptakene sendes direkte til Tjenester for sensitive data (TSD) gjennom Nettskjema, slik at opptakene ikke lagres på de private mobilenhetene (Universitetet i Oslo, 2023). Det vil si at lydfilene oppbevares på et sikkert lagringsområde i TSD.

3.4.2 Transkribering

Å transkribere handler om å overføre muntlig kommunikasjon til skriftlig tekst. Transkripsjon av intervjusamtalene bidrar til struktur og oversikt, slik at det er mulig å analysere materialet i etterkant (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). For å sikre at de relevante og viktige detaljene tas med i vår masteroppgave, har vi valgt å transkribere intervjusamtalene selv (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 207). Arbeidet med å transkribere lydopptakene ble fordelt mellom oss, og vi brukte programvaren f4transcript i TSD til å gjennomføre transkriberingen. Begge studentene leste til slutt alle de transkriberte tekstene for å sikre kvaliteten.

I arbeidet med transkripsjon har vi tatt utgangspunkt i en de-naturalistisk tilnærming som fokuserer mer på meningsinnholdet i formidlingen fremfor elementer slik som pauser, stamming eller bakgrunnsstøy. Tilnærmingen åpner likevel for at tonen og stemningen i intervjuet kan bli gjengitt i transkripsjonen (Aurini et al., 2022, s. 155).

I forkant av transkriberingen, ble vi enige om noen prinsipper for hvordan vi skulle utføre transkripsjonen. Vi valgte å transkribere ordrett og beholde gjentakelser, latter og andre uttrykk, slik som “mhm” og “eh”. For at datamaterialet skal være enkelt å lese, har vi valgt å transkribere intervjusamtalene på bokmål. Fraser som ikke er relevant for studiens formål eller opplysninger som kan sees på som fortrolig informasjon, er erstattet med tegnet (...). Underveis i prosessen var vi bevisste på hva vi endret og kritiske til hva som ble tatt bort. Det ble også gjort flere gjennomganger av de ferdige transkripsjonene sammen med de tilhørende lydfilene for å være sikre på at viktig informasjon ikke ble utelukket. Noe informasjon ble erstattet med pseudonymer og koder for å ivareta personvern.

3.4.3 Analyseprosessen

Analyseprosessen startet etter at datamaterialet var transkribert. For å finne den mest hensiktsmessige analysemetoden for vårt masterprosjekt, satte vi oss inn i ulike tilnæringsmetoder for analyse av kvalitative data. Etter gjennomgang av aktuelle metoder valgte vi å benytte meningskoding, der vi fulgte grunnreglene til Aurini et al. (2022, s. 243-267). Meningskoding er en av de vanligste formene for analyse av kvalitative intervjuer og

det er en passende metode for oss som er uerfarne analytikere, ettersom det er mulig å dele prosessen inn i trinn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226- 227). Aurini et al. (2022, s. 253) understreker likevel at meningskoding ikke er en lineær prosess, men en repeterende prosess, der koder revideres underveis.

Meningskoding ble valgt fordi det er en analyseform som fokuserer på meningsinnholdet i datamaterialet, noe som er i tråd med masterprosjektets formål (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 223- 226). Gjennom koding blir forskeren kjent med datamaterialet på et detaljert nivå og metoden muliggjør kategorisering ved at lengre beskrivelser omgjøres til mer håndterbare kategorier (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226-229). Til forskjell fra «grounded theory» er det sentralt å kvantifisere kodene i analyser som fokuserer på meningsinnhold for å vurdere deres betydning. Kategorisering danner grunnlaget for kvantifisering, ettersom forskeren kan betrakte kategoriernes størrelse og frekvens (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226-229).

Vi har i denne masterstudien gjennomført koding manuelt, noe som har vært mulig ettersom datamaterialet er av en håndterbar størrelse. De pseudonymiserte transkripsjonene ble skrevet ut og tillagt fargekoder. Aurini et al. (2022, s. 249) beskriver manuell koding som fornuftig for uerfarne forskere fordi det hjelper forskeren med å komme nærmere datamaterialet og få en dypere forståelse for kodeprosessen.

3.4.3.1 Meningskoding

Aurini et al. (2022, s. 245) beskriver kodeprosessen etter to steg. Det første steget handler om å utarbeide en kodebok som skal brukes i analysearbeidet, mens andre steg innebærer å lage, gjennomgå og tildele kodene til datamaterialet. Videre blir det andre steget delt inn i tre stadier, noe som foregår i en repeterende prosess. De tre stadiene er pre-koding, første-syklus-koding og andre-syklus-koding.

I det første trinnet forberedte vi datamaterialet for analysearbeidet ved å utarbeide en kodebok. Kodeboken inneholder en rekke koder som ble definert, der hver kode også fikk tildelt konkrete eksempler på beskrivelser som ville falle under de ulike kodene. For at analyseprosessen skal være konsekvent og systematisk, satte vi også opp kriterier for hvilke

beskrivelser som skulle inkluderes eller ekskluderes innenfor hver kode (Aurini et al., 2022, s. 247 - 248). Kodeboken ble utformet som en tabell i programmet Word.

Da vi var ferdig med utformingen av kodeboken, begynte vi med pre-kodingen. I dette stadiet lagde vi koder som baserte seg på intervjuguiden, masteroppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Kodene våre er derfor deduktive koder (Aurini et al., 2022, s. 254). Videre i pre-kodingen tildelte vi kodene til det samlede datamaterialet, samtidig som vi noterte ned våre diskusjoner, refleksjoner og tanker rundt de tentative kodene underveis. Notatene gjorde det enklere å få oversikt over hvilke koder som måtte fjernes, endres eller utvikles, noe som også hadde betydning for det videre analysearbeidet (Aurini et al., 2022, s. 255). Videre i første-syklus-kodingen gikk vi gjennom flere av kodene og la til, endret eller videreutviklet koder etter behov. I dette stadiet utviklet vi koder slik at kodene ga en mer presis beskrivelse av hva utdraget handlet om. Denne tilnæringsmetoden er ifølge Aurini et al. (2022, s. 259) en “lumper approach”, der kodene utvikles for å trekke ut essensen ved et utdrag. Vi fortsatte også å tildele de nye kodene til datamaterialet i første-syklus-kodingen.

Etter pre-koding og første-syklus-koding, skulle kodene i datamaterialet kategoriseres. Denne prosessen var en del av det siste stadiet, andre-syklus-koding. Kategorisering handler om å trekke ut meningsinnholdet i datamaterialet ved å gruppere og strukturere kodene sammen under en overordnet kategori. Det betyr at en kategori inneholder en eller flere grupperinger av koder. Kategorisering bidrar til struktur av de transkriberte intervjutekstene og forskeren kan dermed enklere danne oversikt over datamaterialet. I denne delen av analysearbeidet brukte vi fokus-koding til å komme frem til kategoriene. Først utarbeidet vi kategoriene med utgangspunkt i de fire temaene i intervjuguiden for å sikre at kategoriene er i tråd med oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Videre trakk vi ut de resterende meningsbærende enhetene som støtter opp masteroppgavens formål og dannet flere kategorier. Ved fokus-koding er kategoriene mer selektive, noe som krever at forskeren er i stand til å identifisere de relevante og mest fremtredende kategoriene som tydelig representerer datamaterialet (Aurini et al., 2022, s. 263). Målet er å danne omfangsrike kategorier som representerer datamaterialets meningsinnhold på best mulig måte, slik at det blir mulig å sammenligne de ulike uttalelsene (Aurini et al., 2022, s. 263; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226-229).

3.4.3.2 Fremstillingen av masteroppgavens funn

I kapittel 4 skal vi presentere masteroppgavens funn. Fremstillingen av funn er en gjengivelse av det innsamlede datamaterialet, der informantenes uttalelser blir forklart og beskrevet i tredjeperson. Kapittelet vil også inneholde direkte sitater fra informantene. Sitater som er lange eller inneholder irrelevant informasjon vil bli erstattet med tegnet (...). Sitatene som blir brukt vil stå alene i teksten for å tydeliggjøre skillet mellom direkte sitat og beskrivelsesteksten i tredjeperson. Vi har valgt å inkludere sitater i kapittelet fordi disse kan bidra til å illustrere og utdype det teksten forteller. I tillegg kan direkte sitater demonstrere og styrke det beskrevne funnet (Aurini et al., 2022, s. 289). Nedenfor er et eksempel på et direkte sitat som blir brukt i kapittel 4, Presentasjon av funn:

“Altså, en god del av familien min har høyere utdanning. Altså, bestemoren min jobber på høyskole, bestefaren min jobber på videregående og tanta mi jobber på universitet (ler). (...) Det er liksom, ja, det er jo som en selvfølge og man må jo ha mange muligheter. Uansett, er det jo lurt å utdanne seg videre, på en eller annen måte” Emma

3.5 Vurdering av masteroppgavens troverdighet

I denne delen av kapittelet skal vi redegjøre for masteroppgavens kvalitet. Begreper som ofte blir brukt i en slik vurdering, er validitet og reliabilitet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 275-277). I kvalitativ forskning handler validitet om hvorvidt en metode undersøker det den er ment til å undersøke og om metoden er i tråd med studiens formål. Begrepet reliabilitet er knyttet til studiens resultat og om det kan reproduseres av andre forskere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276; Aurini et al., 2022, s. 89).

I denne masteroppgaven har vi valgt å legge vekt på studiens troverdighet (trustworthiness). Troverdighet er et begrep sammensatt av både validitet og reliabilitet, og som her består av fire dimensjoner (Lincoln & Guba, 1985, referert i Aurini et al., 2022, s. 89). For å vurdere masteroppgavens troverdighet skal vi derfor se nærmere på studiens troverdighet i lys av de fire dimensjonene, som er kredibilitet og autentisitet, generaliserbarhet, pålitelighet og bekreftelse.

3.5.1 Kredibilitet og autentisitet

Den første dimensjonen Aurini et al. (2022, s. 89) beskriver er kredibilitet (credibility) og autentisitet (authenticity). Kredibilitet handler om hvordan forskeren presenterer funn i en studie og hvor godt presentasjonen gjenspeiler datamaterialet. Det inkluderer at forskeren gjør en innsats for å gjengi informantenes beskrivelser på en nøyaktig måte (Aurini et al., 2022, s. 89). For å styrke masteroppgavens kredibilitet har vi forsøkt å representere informantenes opplevelser og synspunkter på en virkelighetsnær måte ved å bruke lydopptak i datainnsamlingen og transkripsjon av datamaterialet. Bruk av lydopptak sikrer at alt som blir sagt i intervjuene blir tatt vare på. På denne måten kan forskeren gi sin fulle oppmerksomhet til intervjupersonen og samtidig fange opp viktige, ikke-verbale detaljer (Thagaard, 2018, s. 111-113). Lydopptak bidrar også til at transkriberingen blir mer presis. Dette vil ha betydning for det videre analysearbeidet og presentasjonen av funn (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). For å ivareta informantenes uttalelser har vi valgt å beholde uttrykk som “mhm” og “eh” i transkriberingen. Likevel har vi tatt et bevisst valg om å ekskludere slike uttrykk i de direkte sitatene som brukes i presentasjon av funn. Ifølge Kvale og Brinkmann (2015, s. 204-205, 213) er det store forskjeller på tale- og skriftspråk, der velformulerte muntlige uttrykk kan virke usammenhengende eller gjentakende når det transkriberes direkte.

I denne masteroppgaven har vi tidligere i dette kapittel beskrevet hvordan vi har gjennomført datainnsamlingen og behandlet datamaterialet. I tillegg har vi begrunnet våre metodevalg i masterprosjektet for å forklare hvordan de valgte metodene henger sammen med oppgavens problemstilling og hensikt, som er å fremme ungdommer med nedsatt hørsel sine meninger om valg av utdanning. Å begrunne vårt valg av forskningsmetoder bidrar til å øke masteroppgavens autentisitet, fordi det viser hvordan metodevalgene reflekterer informantenes sanne meninger og opplevelser (Aurini et al., 2022, s. 89).

Kredibilitet og autentisitet er også knyttet til vurdering av potensielle validitetstrusler (validity threats), som omhandler mulige feiltolkninger eller alternative måter å forstå datamaterialet på (Aurini et al., 2022, s. 89-90). I vår masteroppgave kan en mulig validitetstrussel være reaktivitet (reactivity) i intervjuene. Aurini et al. (2022, s. 90-91, 126-

127) viser til at enkelte informanter kan tilpasse sin adferd eller besvarelse på bakgrunn av hva de tror forskeren søker etter. Potensiell reaktivitet kan derfor føre til at våre informanter ikke har delt sine virkelige synspunkter.

Aurini et al. (2022, s. 91) beskriver også at reaktivitet kan oppstå på grunn av forskerens tilstedeværelse, ettersom intervjusituasjonen er ny for mange informanter. I intervjuene var vi to studenter, noe som kan ha skapt reaktivitet. For å minimere muligheten for reaktivitet startet vi hvert intervju med å avklare våre roller, samtidig som informantene kunne velge å gjennomføre intervjuet med kun én student til stede. I tillegg understreket vi at vi ikke var ute etter et spesielt svar og forsøkte å unngå å stille ledende spørsmål. Dette var også en av grunnene til at vi la vekt på åpne spørsmål i utarbeidelsen av intervjuguiden, slik at informantene kunne besvare spørsmålene uten å begrense seg. Ettersom innflytelsen fra jevnaldrende ofte er større i ungdomsfasen, har vi også valgt å gjennomføre individuelle intervjuer i vårt masterprosjekt fremfor intervjuer i grupper (Tetzchner, 2012, s. 689, 693). Målet er likevel ikke å fjerne innflytelsen fra forskerens tilstedeværelse, men snarere å identifisere og være bevisst på eventuell reaktivitet (Aurini et al., 2022, s. 91).

3.5.2 Generaliserbarhet

Den andre dimensjonen, generaliserbarhet (transferability), handler om studiens resultater kan overføres til andre personer, grupper, kontekster og situasjoner (Kvale & Brinkmann, 2015, 289; Aurini et al., 2022, s. 90). Aurini et al. (2022, s. 90) skiller mellom intern og ekstern generaliserbarhet. I vår masteroppgave er det mest aktuelt å vurdere ekstern generaliserbarhet fordi vår oppgave søker etter personlige erfaringer, samtidig som studien legger vekt på å utvide forståelsen av et fenomen. Det er viktig at vi redegjør for detaljene i vår studie på en god nok måte, slik at andre har mulighet til å vurdere om våre funn kan brukes i andre sammenhenger (Aurini et al., 2022, s. 90).

Generaliserbarheten i vårt masterprosjekt kan påvirkes av at utvalget består av åtte kvinner og en mann, noe som skaper en skjevfordeling. Denne skjevfordelingen kan minske masteroppgavens generaliserbarhet, ettersom en likere fordeling av kjønn i utvalget kunne bidratt til flere nyanser i besvarelsene. Thagaard (2018, 193-195) viser til at det er tolkningen

av resultatene som gir grunnlag for generaliserbarhet i kvalitative studier. Nyanser i datamaterialet har derfor betydning for resultatene i vår masteroppgave. Vi vil også trekke frem at åtte av ni informanter i utvalget går på en knutepunktskole eller en privatskole for elever med hørselstap. Det vil si at skolene til de åtte informantene er tilrettelagte for elever med nedsatt hørsel. Det kan videre ha betydning for masteroppgavens generaliserbarhet, fordi mange ungdommer med nedsatt hørsel også går på ordinære videregående skoler. Det er relevant å legge til at de fleste informantene i utvalget fortsatt er tidlig i utdanningsløpet, og at det fremdeles er en god stund til de skal velge utdanning. Dette kan ha innvirkning på deres meninger om valg av utdanning, noe som henger sammen med studiens resultat.

3.5.3 Pålitelighet og bekreftelse

Pålitelighet (dependability) er den tredje dimensjonen i Aurinis et al. (2022, s. 89) beskrivelse av troverdighet. En studie oppnår pålitelighet når forskeren kan vise til at det er mulig å komme frem til like resultater, dersom andre forskere innhenter og analyserer samme datamateriale, kontekst og analyseform (Aurini et al., 2022, s. 90). I vår studie søker vi etter subjektive erfaringer og synspunkter, noe som kan endre seg og utvikles gjennom hele livet. Samtidig legger Thagaard (2018, s. 187- 188) vekt på at repliserbarhet er mindre aktuelt i kvalitative studier siden datamaterialet bygger på samspillet mellom forskeren og informantene. Av den grunn er pålitelighet mindre aktuelt å vurdere i denne studien.

Den fjerde dimensjonen Aurini et al. (2022, s. 90) beskriver er bekreftelse (confirmability), som handler om at forskeren kan vise til at resultatene i studien virkelig kommer fra informantenes besvarelser. Bekreftelse knyttes også til forskerens forutinntatthet, ofte kalt bias (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2015). Vi har ikke hatt et ønske om å komme frem til en bestemt konklusjon i denne masteroppgaven. Gjennom hele prosjektperioden har vi vært bevisst på at våre forkunnskaper kan spille inn på hvordan vi tolker datamaterialet og for hvordan vi presenterer resultatene. På samme måte som ved reaktivitet, er det viktig å være klar over dette for å minimere sannsynligheten for at forforståelsen overdøper det egentlige meningsinnholdet (Malterud, 2017, s. 45; Aurini et al., 2022, s. 90).

Det er verdt å nevne at bias kan være et resultat av at forskeren er uerfaren, noe vi som studenter er (Grønmo, 2020).

3.6 Etske hensyn og betraktninger

Masteroppgaver bygger på ulike typer forskningsprosjekter og skrives i henhold til vitenskapelige kriterier (Universitetet i Oslo, 2020; Universitetet i Oslo, 2013). Som forsker eller masterstudent er det derfor nødvendig å sette seg inn i forskningsetiske retningslinjer for å ta hensyn til mulige etiske problemstillinger som kan oppstå under hele prosjektperioden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 102; Aurini et al., 2022, s. 107). Kvale og Brinkmann (2015, s. 102) beskriver fire spesielt viktige etiske retningslinjer for forskere som omhandler informert samtykke, konfidensialitet, konsekvenser og forskerens rolle. De fire områdene stemmer overens med de forskningsetiske retningslinjene som er utarbeidet av De nasjonale forskningsetiske komiteene (NESH) og er svært relevante for denne masterstudien (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2021).

Et informert samtykke innebærer at deltakerne i forskningsprosjektet er informert om studiens hensikt og design, samt eventuelle fordeler eller risikoer ved deltagelse (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104). Tilstrekkelig informasjon om hva studiet innebærer skal sikre at deltakerne deltar frivillig, basert på egen beslutning, og til at deltakerne ikke skades av deltakelsen. Et informert samtykke betyr også at deltakerne skal informeres om at de har rett til å trekke sin deltakelse under hele prosjektperioden og at de har rett til innsyn i egne opplysninger som behandles (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 104-105; Sikt, u.å.).

Konfidensialitet handler om at personlige data ikke skal avsløres slik at det ikke er mulig å bruke personlige opplysninger til å identifisere deltakere (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106). Forskeren skal sørge for at deltakerne er innforstått med hvordan data og personlige opplysninger behandles, lagres og presenteres. Dette inkluderer informasjon om hvem som har tilgang til datamaterialet. Med andre ord skal forskere ivareta deltakernes rett til privatliv (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 106-107).

Som ansvarlig for et kvalitativt forskningsprosjekt, er det nødvendig å forholde seg til mulige konsekvenser. Forskere må reflektere over og vurdere om det er noen risikoer eller

fordeler som deltakerne kan forvente ved deltagelse i studien. Å ta hensyn til konsekvenser vil også innebære å vurdere hvor nærgående spørsmål som kan stilles ved innsamling av data (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107).

Forskerens rolle er av stor betydning for forskningens kvalitet, men også for de etiske beslutningene i prosjektet. I kvalitativ forskning med intervju blir intervjueren selv et viktig verktøy i innsamlingen av data og derfor kan egen rolle bli en avgjørende faktor. Egen rolle innebærer kunnskap, erfaring, profesjonalitet og ærlighet.

For å ivareta de fire punktene over har vi sendt ut et samlet informasjons- og samtykkeskjema som potensielle informanter måtte lese og signere før deltagelse. Informasjonsskrivet ble utarbeidet etter en mal fra Sikt (kunnskapssektorens tjenesteleverandør), der rettigheter og betydning av deltagelse ble nøye beskrevet. Det er kun de to studentene som er ansvarlige for denne masteroppgaven som har hatt tilgang til lydopptakene. De ferdige transkripsjonene ble lest av både studentene og veileder. For å minimere risikoen for å samle inn opplysninger som er sensitive, er det kun stilt et spørsmål som angår hørsel. I intervjusettingen har vi vært særlig bevisst på egen rolle og mulig påvirkning på informantenes svar. Vi har forsøkt å lage en trygg intervjusituasjon der informantene har blitt møtt med forståelse, samtidig som vi har forsøkt å begrense fysiske og verbale reaksjoner, samt ledende oppfølgingsspørsmål (Aurini et al., 2022, s. 126, 154).

Meldeskjema for personopplysninger i forskningsprosjekter ble sendt til Sikt, Kunnskapssektorens tenesteleverandør (tidligere NSD) og meldeskjemaet ble godkjent 31.01.2023 (vedlegg 3).

4. Presentasjon av funn

I dette kapittelet skal resultatene fra analyseprosessen presenteres for å besvare oppgavens problemstilling: *Hva mener ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skoler er viktig ved valg av utdanning?*. Analyseresultatene vil også belyse de tilhørende forskningsspørsmålene, som er: "Hvilke erfaringer har ungdommene med veiledningssamtale med rådgiver?" og "På hvilke måter gjør ungdommene seg kjent med sine muligheter knyttet til valg av utdanning?". Direkte sitater er inkludert i presentasjon av funn, slik at informantenes uttalelser blir gjengitt på en virkelighetsnær måte som illustrerer beskrivelsene i teksten. Funnene baserer seg på individuelle intervjuer med ni elever med nedsatt hørsel i videregående skole. Utvalget består av:

- **Charlotte** tar linjen helse- og oppvekstfag med studiespesialisering. Denne retningen er et treårig program som også gir generell studiekompetanse.
- **Maria** tar linjen helse- og oppvekstfag med studiespesialisering. Denne retningen er et treårig program som også gir generell studiekompetanse.
- **Robin** tar linjen helse- og oppvekstfag. Denne retningen er et yrkesfaglig program som innebærer to år på videregående skole, deretter to år i lære.
- **Benedicte** tar linjen salg, service og reiseliv. Denne retningen er et yrkesfaglig program som innebærer to år på videregående skole, deretter to år i lære. Intervjuet med Benedicte ble gjennomført på Zoom med tolk.
- **Sissel** tar linjen studiespesialisering med fordypning innen realfag. Denne retningen er et treårig program.
- **Emma** tar linjen studiespesialisering. Denne retningen er et treårig program.
- **Thea** tar linjen helse- og oppvekstfag. Denne retningen er et yrkesfaglig program som innebærer to år på videregående skole, deretter to år i lære.
- **Ane** tar linjen International Baccalaureate (IB). Denne retningen er en del av studiespesialisering med fokus på internasjonalsisering og består av Pre-IB (vg1), deretter 2 år med IB. Intervjuet med Ane ble gjennomført på Zoom.
- **Kersti** tar linjen studiespesialisering med idrettsfag. Denne retningen er et treårig program som også gir generell studiekompetanse.

Som en del av analyseprosessen valgte vi å benytte fokus-koding. Gjennom fokus-koding kom vi frem til fem kategorier som representerer meningsinnholdet i det innsamlede datamaterialet. Vi kom frem til følgende kategorier:

1. Faget utdanningsvalg var mest til hjelp for å velge retning på videregående skole
2. Alle elevene har tilbud om yrkes- og utdanningsrådgivning, men det er ulike behov for veiledningssamtale
3. Internett er elevenes viktigste informasjonskilde, men familien blir også involvert i utforskningen av utdanninger og yrker
4. Familien har en tydeligere innflytelse på elevenes valg av utdanning enn sine jevnaldrende
5. De fleste elevene vektlegger interesser ved valg av utdanning, men det er likevel mange som ser fremtidige utdanningsmuligheter i sammenheng med eget hørselstap

4.1 Faget utdanningsvalg var mest til hjelp for å velge retning på videregående skole

Da vi under intervjuene stilte spørsmål om faget utdanningsvalg fikk vi varierende respons. Fem elever i utvalget fortalte at de hadde faget utdanningsvalg på ungdomsskolen. Felles for de fem elevene er at alle benyttet ulike nettsider i timene for å innhente informasjon om de ulike linjene de kunne velge på videregående skole. Flere mente at faget var til hjelp fordi de fikk mulighet til å undersøke hver linje mer dyptgående og få innsikt i hva linjene innebar.

“Altså, det er et bra fag, for da er det kanskje lettere å bestemme seg for hva man vil bli eller hva man vil søke på. Jeg tror hvis ikke vi hadde hatt det faget så hadde det vært vanskeligere for meg å søke inn” Robin

Faget utdanningsvalg bidro til at Robin og Ane ble mer sikre på sitt valg av retning på videregående. Ane trakk likevel frem at faget ikke nødvendigvis har hatt betydning for hva hun ønsker å velge av utdanning etter videregående, mens Robin fortalte at faget kan gjøre det enklere å bestemme seg for hva han vil bli. Dette ble også beskrevet av Thea, der hun sa at det var gjennom utforskningen i faget hun fant ut at hun ville gå linjen helse- og oppvekst

på videregående skole. Til felles for Robin, Sissel, Emma, Thea og Ane, ble det lagt vekt på å søke videregående skole i faget utdanningsvalg. Thea og Ane er de eneste som fortalte at de også snakket om muligheter etter videregående skole i undervisningen, slik som høyere utdanning og arbeid.

Det er verdt å nevne at fire elever ikke husker faget utdanningsvalg eller at de valgte andre fag, slik som fordypning i engelsk. Vi vil også trekke frem at Emma synes at det var slitsomt å følge med i undervisningen fordi hun ikke hadde tegnspråktolk i mange av timene.

4.2 Alle elevene har tilbud om utdannings- og yrkesrådgivning, men det er ulike behov for veiledningssamtale

Alle elevene fortalte at de har et tilbud om veiledning med rådgiver på sin nåværende videregående skole, men elevene hadde i varierende grad benyttet seg av tilbudet. Det er kun én avgangselev i utvalget, noe som kan være en forklaring på hvorfor fem av elevene ikke har hatt veiledningssamtale med skolens rådgiver. Fem elever er likevel enige om at veiledningssamtaler kan ha betydning for deres valg av utdanning senere i utdanningsløpet. Fire av elevene, Robin, Benedicte, Sissel og Ane, har hatt en samtale med rådgiver angående fremtidige valg av utdanningsretning og høyere utdanning. Robin og Benedicte fortalte at de fikk hjelp til å lande på utdanningsretning i veiledningssamtalen ved at de fikk informasjon om de ulike aktuelle retningene og mulighet til å stille spørsmål. Benedicte fortalte at rådgiveren hadde hjulpet henne med å vurdere ulike muligheter, og deretter gitt henne en anbefaling om å gå ut i lære fremfor å velge påbygg. Veiledningssamtalen med rådgiver beskrev Benedicte som betydningsfull, da hun valgte å følge anbefalingen som hun mente passet hennes interesser, tilretteleggingsbehov og hørselstap. Robin nevnte også at veiledningen fikk stor betydning for hans videre valg av fordypning og utdanning, ettersom han ble mer sikker på hva han ville søke videre.

Ane og Sissel fortalte at de har snakket med rådgiver om konkrete emner slik som karaktersnitt og fag, da de sa at dette vil ha betydning for deres fremtidige muligheter og valg av utdanning.

“Altså, jeg har fått litt veiledning, eller jeg var nettopp borte hos rådgiveren og så litt på karaktersnitt og sånt for å komme inn på ulike studier, sant (godt humør). Da søkte vi på NTNU og sånt” Sissel

To av elevene, Thea og Ane, trakk frem at deres skoler også tilbyr andre former for veiledning tilknyttet valg av utdanning. Thea beskrev veiledningen som et samarbeid mellom elevene på skolen, der elever fra andre trinn presenterte sine linjer og erfaringer.

Elevsamarbeidet mente Thea er en svært positiv veiledningsform og hun anbefalte flere skoler å prøve denne veiledningsformen når det kommer til valg av utdanningsretning. I tillegg har skolen lagt til rette for at elevene både kan få besøk av og besøke universiteter og høyskoler. Også Ane beskriver besøk fra universiteter eller andre aktører som svært lærerikt. De besøkende bidrar med presentasjoner eller undervisningsopplegg for å gi elevene informasjon om ulike utdanningsretninger og utdanningsprogrammer. Hun utdypet videre at det viktigste ved denne formen for veiledning var å gjøre ungdom engasjert for fremtiden.

“Vel, vi hadde en fremføring som handlet om biologi, og der viste hun bare det hun holdt på å forske om og det gjorde meg interessert i forskningsretningen, sånn bare å vite litt om hvordan ting er lagt opp på universitetet. Fordi veldig mange får vite sånn “okey, hvordan skal vi komme oss dit”, men vi får ikke vite så veldig mye om hva som faktisk skjer når du først kommer på universitetet og hvordan ting er lagt opp, hvor lange dager det er og det synes jeg er veldig praktisk med de oppleggene vi har på vår skole, at de forteller veldig spesifikt hvordan ting er og hvordan hverdagen kommer til å se ut. Og det er veldig betryggende hvis du allerede har veldig behov for en en fast hverdag hvor ting er konsekvent, så er det veldig greit å vite litt hvordan det kommer til å se ut om noen år” Ane

Ved siden av individuell veiledningssamtale og de andre formene for veiledning, forteller Ane at rådgiveren på skolen også veileder elevgruppen gjennom klasseromsundervisning. Til tross for at Thea og Ane er positivt innstilt til de mindre typiske veiledningsformene, uttrykker begge at det er betryggende å ha en rådgiver tilgjengelig ved behov.

“Men, av og til så kan det også hjelpe til med sånn rådgivning, spesielt når det kommer til hørsel og du er litt usikker på ting. For eksempel når det kommer til, hva skjer neste år når

det kommer til teknisk utstyr og litt sånne ting. Men sånn, hva jeg skal velge videre, så holder det egentlig det med elevene, hvis de gir god nok informasjon” Thea

4.3 Internett er elevenes viktigste informasjonskilde, men familien blir også involvert i utforskningen av utdanninger og yrker

Når det gjelder utforskning av utdanninger og yrker, kom det frem at alle er enige i at internett er den mest brukte kilden til informasjon. Elevene fortalte at de søker opp og leser informasjon på nettsider, og at de bruker ulike former for interessedetester eller karriereguider. Det er spesielt to elever som nevnte at de har brukt tid på å utforske aktuelle utdanninger og yrker gjennom internett. Ane fortalte at hun allerede i 6. klasse begynte å bruke nettsider og YouTube som kilde til utforskning. Videre fortalte hun at YouTube er et nyttig verktøy for å få et innblikk i hva ulike utdanningsløp kan innebære og hva en arbeidsdag i et spesifikt yrke går ut på. Charlotte har også brukt tid på å gjennomføre interessedetester for å finne ut om hvilke yrker og utdanninger som kan passe sammen med hennes interesser og egenskaper.

“Så jeg har brukt utdanningskompass, tror jeg pappa kalte det. Så jeg har på en måte brukt hans verktøy da, til å finne ut hva som passer best for meg. Og brukt cirka to timer på å krysse av alle interesser, og da så det ut som jeg passet best til å jobbe innenfor ungdom eller barn og litt sånne greier, og ikke sånn kontorjobb (ler)” Charlotte

Flere av elevene uttalte at det var viktig å snakke med andre personer om jobb og utdanning for å gjøre seg kjent med sine muligheter. To av elevene fortalte at de hadde snakket med skolens rådgiver, og da kom det frem at Robin og Benedicte fikk en bekreftelse på at de har valgt en retning som passer deres interesser, egenskaper og behov. Dette har stor betydning for mulighetene de får etter fullført videregående skole, ettersom begge går yrkesfaglige linjer.

Å snakke med sine familiemedlemmer, er noe Maria, Sissel, Emma, Kersti, Ane og Thea fortalte at de hadde gjort for å få informasjon om ulike utdanninger og yrker. Elevene beskrev at de hadde snakket med sine foreldre og fått hjelp på ulike områder. Maria forklarte

at familiemedlemmene har gjort henne mer bevisst på sine egenskaper og trukket frem at egenskapene passer godt til utdanning innen helse og omsorg. Dette er også noe som dukket opp i intervjuet med Thea, der hun beskrev at hun hadde snakket med foreldrene om hennes egenskaper og hva hun kan passe til å jobbe med.

“Jeg har jo spurt foreldrene mine om hvem jeg har vært som person gjennom livet og da har jo de beskrevet det med at jeg alltid har vært hjelpsom, omsorgsfull. Spesielt med oldemor så var det liksom, jeg var alltid hos oldemor for jeg visste at hun hadde lite tid igjen. Så jeg var jo alltid på besøk til henne, før skolen og etter skolen. Noen dager, ikke alle dagene, men sånn annenhver dag, og da var det liksom, jeg var så hensynsfull og sånn, og da skjønnte mamma at helse- og oppvekst kanskje var noe for meg” Maria

I tillegg fortalte Ane at hun fikk hjelp av sin mor til å navigere blant informasjonen på nettet for å komme frem til interessante studier. Emma beskrev foreldrene sine som spesielt viktige informasjonskilder, der hun har stilt mange spørsmål og fått svar på det hun lurte på. Dette har økt hennes nysgjerrighet og glede av å utforske forskjellige utdanninger og yrker. Sissel beskrev at hun har utforsket hvordan det er å jobbe i helsevesenet gjennom sine foreldre og deres arbeidserfaringer. Noe som dukket opp i intervjuene med Sissel og Thea, er at begge også har vært i samtale med sine søsken angående utdanning og yrker. Samtalene med søsken ser ut til å ha betydning for det valget de tenker å ta når det kommer til videre- eller høyere utdanning.

4.4 Familien har en tydeligere innflytelse på elevenes valg av utdanning enn sine jevnaldrende

I forrige kategori trakk vi frem samtaler med familiemedlemmer som en måte å utforske forskjellige utdanninger og yrker på. Samtalene er med på å påvirke elevenes tanker om valg av utdanning og fremtidsplaner, noe flere av elevene har løftet frem i intervjuene. Emma nevnte at moren lenge har vært opptatt av at ungdomsskoler har tegnspråkkompetanse. Det har ført til at Emma har blitt bevisst på at det er ulik tilgang til tegnspråktolk på norske universiteter og høyskoler. Andre elever som har hatt utbytte av samtaler med familien, var Maria og Thea. Maria forklarte at hun ble oppmerksom på at man kan komme frem til

aktuelle studieretninger og utdanninger basert på egne interesser og ferdigheter. I intervjuet med Thea kom det frem at moren har innspill til hva hun bør tenke over når hun skal velge utdanning.

“De er jo foreldrene mine, altså mine foresatte. De er jo med på å påvirke hva jeg vil gjøre senere i livet, men jeg tror ikke at... Det er jo ikke sånn at det er de som bestemmer hva jeg velger å gjøre, sånn... De mener jo, de vet jo hva de syns jeg passer best til, det er jo selvfølgelig hva jeg liker best, hva jeg føler er best for meg og hva jeg har lyst til. Om jeg har lyst til å tenke mye på hørsel, lyd og støy eller hva det er, eller om jeg har lyst til å velge det jeg faktisk har lyst til å gjøre videre fordi jeg, ja “ Thea

Det er to elever i utvalget som trakk frem søsknene sine som spesielt viktige forbilder knyttet til valg av utdanningsretning og yrke. Begge elevene forklarte at søsknene har fortalt om utdanningsretningen de valgte og hvordan en typisk arbeidsdag ser ut.

“Altså, egentlig ikke så mye, men det er kanskje mest fordi at storebroren min er fysiker og han driver å forsker, sånn på alt mulig, sånn at han har jo egentlig gått litt langt vekk fra helsevesenet allerede (ler). Også har jeg på en måte blitt litt, kommet litt mer i hans retning da. (...) Sånn at jeg heller tar litt mer, ja matte-greier, og så ha noe teknologi-greier liksom, som er mer i den retningen” Sissel

Når det kommer til foresattes utdanningsnivå, var det fem elever som fortalte at de har en eller to foreldre som har høyere utdanning og fire elever som fortalte at de har foreldre som har fagbrev. Charlotte, Sissel, Emma, Ane og Kersti nevnte at de ser for seg å ta høyere utdanning etter å ha fullført videregående skole. To elever som har foreldre med fagbrev, og som selv går yrkesfag, legger til at høyere utdanning likevel ikke er utelukket. Maria trekker frem at hun har valgt helse- og oppvekst i kombinasjon med studiespesialisering, slik at hun har mulighet til å ta høyere utdanning dersom hun ønsker å endre utdanningsretning.

Benedicte og Robin er også elever som har foreldre med fagbrev, og begge har fortalt at de tenker å gå ut i lære for å ta fagbrev.

Da vi spurte elevene om de trodde at deres foresattes yrkesvalg vil påvirke deres senere valg av utdanning, så kom det frem ulike synspunkter. Maria, Robin, Benedicte og Sissel mente

at foreldrenes yrkesvalg ikke ville påvirke deres fremtidige valg av utdanning. To av elevene, Maria og Sissel, trakk frem at de tidligere så for seg å utdanne seg innenfor det samme fagfeltet som sine foreldre, men at det trolig ikke vil påvirke deres valg av utdanning etter endt videregående skole. De fem andre elevene fortalte at de så på foreldrenes yrkesvalg som en mulig påvirkningsfaktor, men de hadde ulike syn på hvordan valget av utdanning kan bli påvirket. Charlotte sa at hun trodde at foreldrenes yrkesvalg vil ha en ubevisst påvirkning for hennes fremtidige valg. Ane forklarte at hun er klar over at hun tidligere har blitt påvirket av morens utdanningsvalg og at det også vil gjelde i fremtiden når hun skal studere videre. Dette er også noe Thea beskrev, der hun utdypet at foreldrenes yrkesvalg er med på å påvirke hva hun vil gjøre i fremtiden. Videre fortalte hun at det endelige valget av utdanning fremdeles vil være opp til henne selv. I intervjuet med Emma kom det frem at de fleste i hennes familie har høyere utdanning og at flere jobber innenfor skolesektoren. Videre ble det fortalt at det derfor blir naturlig for henne å ta høyere utdanning.

“Altså, en god del av familien min har høyere utdanning. Altså, bestemoren min jobber på høyskole, bestefaren min jobber på videregående og tanta mi jobber på universitet (ler). (...) Det er liksom, ja, det er jo som en selvfølge og man må jo ha mange muligheter. Uansett, er det jo lurt å utdanne seg videre, på en eller annen måte” Emma

Når det gjelder venner og jevnaldrende som påvirkningsfaktor, var det noen som mente at jevnaldrende kommer til å ha en innvirkning på deres valg av utdanning og andre elever som mente at jevnaldrende ikke kommer til å ha betydning. To elever svarte ikke på spørsmålet. Sissel, Emma, Thea og Kersti fortalte at de ikke ble påvirket av sine venner eller jevnaldrende da de skulle velge videregående skole, og at de derfor ikke tror at det kommer til å ha innvirkning når de skal ta et fremtidig valg av utdanning. De tre elevene som mente at jevnaldrende har betydning for deres valg av utdanning, var Charlotte, Maria og Ane. I intervjuet med Maria kom det frem at andre elever med hørselstap kan påvirke hennes tanker om utdanningsmuligheter og fremtidige valg av utdanning. Det ble videre forklart at hun har noen bekymringer knyttet til utdanning og hørselstap, ettersom hun er oppmerksom på deres tidligere erfaringer og vanskelige opplevelser. Ane beskrev at hun har møtt likesinnede venner som har likt syn på høyere utdanning og at dette gir motivasjon.

“Men så kom jeg jo på videregående, og da begynte jeg på Pre-IB eller IB, og der er det liksom folk, jeg føler jo at jeg har møtt kloner av meg selv fordi de er veldig like. Og alle har veldig lyst til å studere, alle har lyst til å gjøre det bra. Og det har vært veldig motiverende, så selv om ting kanskje kan være tøft noen ganger, for det er veldig mye å gjøre hele tiden, så er det liksom ... Jeg føler at samholdet gjør det veldig mye bedre. Og vi kan samarbeide og hjelpe hverandre med notater og hente hverandre inn igjen da, hvis noen faller litt av

“Ane

4.5 De fleste elevene vektlegger interesser ved valg av utdanning, men det er likevel mange som ser fremtidige utdanningsmuligheter i sammenheng med eget hørselstap

Det dukket opp ulike svar fra elevene da vi spurte om hva elevene ser på som viktig når det kommer til fremtidig valg av utdannelse. Noen trakk frem karakterer, ferdigheter og et sikkert yrke som viktig, mens andre beskrev en forutsigbar arbeidshverdag som en vesentlig del av det å velge utdanning. Det var flest elever som mente at interesser var det de kommer til å vektlegge når de skal ta et fremtidig valg. Åtte av elevene i utvalget anbefalte også andre elever å legge vekt på interesser ved valg av utdanning.

To av elevene, Sissel og Emma, forklarte at det vil være naturlig å ta med sitt eget hørselstap i betraktningen når de senere skal ta et valg av utdanning. Å finne en jobb som er forutsigbar og der det er mulig å ta hensyn til hørselstapet, er noe Emma beskrev som viktig.

“Altså, viktigst for meg er det å ha noe som er stabilt, at det ... At både det er fremtidssikkert og at det ikke er for masse forskjellige ting som skjer og ... For eksempel, lærer hadde jeg aldri orket. (...) Jeg tror jeg må ha endt opp med en jobb der det ikke er for masse direkte kommunikasjon, der jeg blir avhengig av å ha en tolk for å få med meg alt” Emma

En lignende beskrivelse var også noe som dukket opp i intervjuet med Sissel, der hun beskrev hvordan hørselstapet kommer til å påvirke hennes yrkesvalg og fremtid.

“Ja, altså, det har jo på en måte gjort det. Jeg vet jo selv at jeg kanskje kan bli helt døv i fremtiden, sant. Og det må jeg tenke på, litt sånn i utdanning og ... Jeg kan bli døv om ett år,

jeg kan bli døv i morgen, eller det er kanskje ikke så sannsynlig (ler), det skjer sikkert ikke, jeg kan bli døv om 20 år, om 50 år, jeg vet ikke, altså det kan variere veldig, sant. Men altså, jeg må jo selvfølgelig tenke på at det må være et yrke som jeg også kanskje kan gjennomføre hvis jeg blir døv, da. (...) Sånn at for eksempel det å jobbe med roboter i hvert fall, hvis jeg har såpass utdanning at jeg kan gjøre mye selv, så tenker jeg at det ikke blir et problem, sant. I verste fall kan jeg også sikkert skaffe meg tolk og sånn etter hvert. Men ja, jeg tenker i hvert fall at akkurat det yrket, det skal jeg klare selv om jeg blir døv, da. Så lenge jeg ikke blir døv under studiet så går det sikkert fint (ler)” Sissel

Kersti fortalte at det er enkelte yrker som er mindre aktuelle på grunn av støynivå, noe som kan medføre anstrengt kommunikasjon og lavere energinivå. Her trakk hun frem arbeid på gård og idrettstrener for barn som eksempler. Samtidig la hun vekt på kommunikasjon som viktig når hun skal velge utdanning.

Til tross for at de andre elevene ikke betraktet hørsel som den viktigste dimensjonen ved valg av utdanning, var det likevel mange som trakk frem sine tanker om forholdet mellom hørsel og valg av utdanning i løpet av intervjuene. Allerede ved valg av utdanningsprogram og videregående skole, var det to elever som fortalte at de måtte velge å gå sammen med vennene sine eller å ta hensyn til eget hørselstap. Maria beskrev at hun ønsket å gå på en nærliggende videregående skole sammen med sine venner. Hun hadde også søkt på en videregående skole med et tilrettelagt undervisningstilbud for hørselshemmede, der hun satte opp skolen som sistevalg. Hun fortalte videre at hun ble informert av ungdomsskolens rådgiver om at hun sannsynligvis kommer til å bli flyttet over til den tilrettelagte skolen på grunn av hørselstapet. Denne overføringen beskrev Maria som ødeleggende for relasjonen til vennene, samtidig som hun følte skam da hun ikke fikk noen av skolevalgene hun ønsket seg. Maria formidlet at relasjonen til vennene er bedre i dag, men at hun likevel tror at denne erfaringen kan ha innvirkning på hennes fremtidige valg av utdanning. Beskrivelsen av å måtte velge mellom hørsel og venner ved valg av utdanningsretning, er også noe Sissel kjente seg igjen i. Da vi i intervjuet med Sissel spurte om hun tror at venner eller omgangskrets vil påvirke hennes fremtidige valg av utdanning, fortalte hun at hun også måtte forholde seg til den samme problemstillingen. Sissel nevnte videre at hjemkommunen hennes hadde begrenset tilgang på tegnspråktolker og at det derfor kom til å være vanskelig

å få tolk på den videregående skolen i hjembyen. Av den grunn utdypet Sissel at hun valgte å gå på en tilrettelagt videregående skole for hørselshemmede, ettersom skolen har tilgang på tegnspråktolk i undervisningen. En annen elev, Emma, trakk også frem en lignende opplevelse, der hun fortalte at familien hadde flyttet for å kunne gå på skoler som har tegnspråkkompetanse og tegnspråkopplæring. Videre forklarte hun at hun kommer til å ha et fremtidig behov for tegnspråktolk i høyere utdanning, noe hun tenker kan være vanskelig siden det er ulik tilgang til tegnspråktolk på universiteter og høyskoler. utfordringer med å få tak i tolk var også noe Benedicte trakk frem i intervjuet.

Når det gjelder andre tanker om nedsatt hørsel knyttet til valg av utdanning, var det også to elever, Ane og Benedicte, som delte sine bekymringer. Ane trakk frem sine bekymringer rundt tilrettelegging for hørselstapet i høyere utdanning.

“Jeg vet jo at jeg skal studere i utlandet, og det har vært litt bekymringer rundt hvordan man skal liksom tilrettelegge og det kommer jo ikke til å være mye tilrettelegging, siden når jeg er voksen så antar jeg at det ikke kommer til å være like mye hjelp som når jeg er yngre, da. Men sånn jeg vet ikke, når det blir veldig mye større, veldig mye større klasserom, veldig mange flere elever, så lurer jeg på hvor mye jeg kommer til å få med meg. Fordi jeg har merket at jeg noen ganger har vansker for å huske ting etter timen, jeg får liksom med meg det, men jeg får ikke med meg alt. Og når vi går over det med venner, så føler jeg bare at de ofte husker mye mer enn meg. Så, jeg vet ikke, jeg er litt bekymret for det, bare sånn klassestørrelsene og ... Jeg vet ikke, bare at alt er mye større” Ane

Benedicte har også delt sine bekymringer for at hørselstapet kan skape utfordringer ved et eventuelt valg av høyere utdanning. I intervjuet mente hun at det var viktig å ha gode kommunikasjons- og skriveferdigheter dersom man velger høyere utdanning, samtidig som hun nevnte at hun ikke ser på disse ferdighetene som sine sterke sider.

At ungdommer med nedsatt hørsel ofte må tenke over hva en skal legge vekt på når en skal velge utdanning, var noe Thea poengterte flere ganger i løpet av intervjuet. Hun forklarte at hun må finne ut om hun skal velge å ta hensyn til hørsel, lyd og støy, eller om hun skal velge det hun faktisk har lyst til å gjøre videre. Den samme problemstillingen var også noe Kersti

fortalte om i hennes intervju. Thea trakk frem at hørselshemmede ikke er en homogen gruppe, der de opplever kommunikasjon og lydmiljø på ulike måter. Dette mener hun også vil gjelde valg av utdanning. Dermed vil ungdommer med nedsatt hørsel også ha ulike utdanningspreferanser, ifølge Thea. I intervjuet med Thea forklarte hun at personer i nærmiljøet ofte har meninger om hørselshemmede elevers valg av utdanning. Hun beskrev at personer oppfordret henne til å tenke på hørsel da hun skulle velge utdanningsretning på videregående skole og at det ikke er alle yrker som kan være passende for henne på grunn hørselstapet. Slike formeninger er noe Thea mente ikke vil ha betydning for hennes fremtidige valg av utdanning. Hun forklarte videre at hun er bestemt på å vektlegge sine egne interesser og egenskaper, fordi hørsel ikke skal stå i veien for det hun har lyst til å gjøre i fremtiden. Dette var også noe hun oppfordret andre til å være bevisste på.

“Nei, jeg håper i hvert fall bare at flere med nedsatt hørsel kanskje tenker litt på hva de har lyst til å gjøre istedenfor å alltid høre på hva andre sier om hva som passer for dem når det kommer til hørsel. Selvfølgelig, du bør det også, men liksom også gjøre det de har lyst til. For selv om vi hører dårlig, så kan det være at det er mange ting som vi er like flinke på også. For eksempel, jeg har jo hørt at jeg er flink med mennesker, og så er det noen som mener at jeg ikke passer inn der fordi jeg har nedsatt hørsel. Men altså, jeg gidder ikke å bry meg. Hvis de mener det så får de mene det, det er deres mening. Men jeg vet hva jeg er flink på og hva jeg passer til, og det vet ikke alle andre. Så mitt råd er bare å følge veien din, følg drømmen din” Thea

Når det kommer til jobb- og yrkesmuligheter, trakk Kersti og Sissel frem at det finnes enkelte yrker de ikke kan bli grunnet nedsatt hørsel. Politi, brannmann og pilot var eksemplene som ble brukt under intervjuene. Kersti fortalte at hun kunne tenkt seg å bli politi, men at hun må finne andre alternativer slik som politiadvokat.

“Selvfølgelig, det er jo også noen yrker jeg ikke kan bli, sånn som pilot, også er det en del jobber innenfor politiet jeg ikke kan bli. Selvfølgelig, det er en del jobber jeg ikke kan bli uansett, altså jeg vet jo og at det ... Ofte så er det en del konkurranse sånn på arbeidsmarkedet også, sant. Det kommer jo ... Altså ofte hvis du har en nedsettelse på en eller annen måte, så blir jo ofte de som ikke har det tatt ut først, sant. Selv om du kanskje har

litt bedre utdanning og sånt. Men selvfølgelig altså jeg har ikke så store nedsettelse på den måten, så jeg tenker at det egentlig skal gå fint. Så jeg tenker at hvis jeg får god nok utdanning nå så kommer jeg sikkert inn på det meste av utdanninger til slutt da (ler)” Sissel

5. Drøfting

Formålet med denne studien er å undersøke hva ungdommer med nedsatt hørsel mener er viktig ved valg av utdanning. For å belyse formålet og tilhørende problemstilling skal vi i følgende kapittel drøfte masteroppgavens funn opp mot teorigrunnlaget. Vi har valgt å benytte tre underkapitler for å synliggjøre hvordan de ulike funnene bidrar til å utvide forståelsen av fenomenet oppgaven har rettet oppmerksomhet mot. Forskningsspørsmålene og problemstillingen utgjør derfor titlene til de tre underkapitlene.

5.1 Hvilke erfaringer har ungdommene med veiledningssamtale med rådgiver?

5.1.1 Faget utdanningsvalg – starten på utdannings- og yrkeslivet?

Når det gjelder faget utdanningsvalg, kom det frem at fire elever ikke hadde faget på ungdomsskolen. I læreplanen til faget er det satt opp totalt 110 timer som skal fordeles på 8. til 10. trinn (Kunnskapsdepartementet, 2019). Det kan derfor virke som at enkelte elever ikke har hatt faget, eller at timeantallet i praksis har vært så lavt at elevene ikke husker faget utdanningsvalg på ungdomsskolen.

Elevene som har hatt og husker faget på ungdomsskolen hadde forskjellige opplevelser av hvor ofte det ble undervist i faget utdanningsvalg. Det kom også frem at elevene hadde delte meninger om hvorvidt faget kommer til å være til hjelp for valg av videre og høyere utdanning. Hensikten med faget utdanningsvalg er å gi elevene kunnskap om utdanningsmuligheter og skape forståelse for sammenhengen mellom utdanning og arbeidsliv, slik at de kan ta gode utdannings- og yrkesvalg (Kunnskapsdepartementet, 2019). Robin og Thea mente at faget utdanningsvalg har vært til hjelp for å finne frem til aktuelle linjer på videregående skole, samtidig som de ble tryggere på sitt valg av utdanningsretning. Det er derfor mulig å anta at faget kan bidra til å håndtere overganger i utdanningsløpet, noe som samsvarer med læreplanens beskrivelse av fagets formål (Kunnskapsdepartementet, 2019).

På samme tid er det kun to elever, Thea og Ane, som forteller at de i undervisningen i faget har diskutert tiden etter videregående og valg av videre eller høyere utdanning. Ane tror likevel ikke at faget på ungdomsskolen nødvendigvis kommer til å ha betydning når hun senere skal velge høyere utdanning. Det kan bety at faget ikke oppfyller alle kompetansemålene i læreplanen eller at faget i realiteten ikke knytter grunnskolen og videregående opplæring tettere sammen med høyere utdanning (Kunnskapsdepartementet, 2019; Andreassen et al., 2008, s. 11, 29-30).

5.1.2 Veiledningssamtale med utdannings- og yrkesrådgiver

Etter opplæringsloven (1998, § 9-2) har elever i videregående skole rett på nødvendig utdannings- og yrkesrådgivning med skolens rådgiver, og det er skoleeier som er ansvarlig for å sikre at elevenes rettigheter blir oppfylt. I vårt utvalg er det kun fire elever som har hatt en samtale med skolens utdannings- og yrkesrådgiver angående fremtidige valg av utdanning. Dette kan ha sammenheng med at over halvparten av utvalget fortsatt er tidlig i utdanningsløpet på videregående og at det bare er én avgangselev. Alle elevene har likevel fortalt at de har muligheten til å ta kontakt med skolens utdannings- og yrkesrådgiver, men behovet for å ha en veiledningssamtale om fremtidig valg av utdanning er ulikt. En nasjonal kartlegging fra 2019 viser at 26% foretrekker å finne informasjon på egen hånd fremfor å snakke med en rådgiver (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 30). Dette kan også være en forklaring på hvorfor fem av elevene i utvalget ikke har hatt en samtale med rådgiver om valg av utdanning.

Av de fire elevene var det Robin og Benedicte som fikk hjelp til å få oversikt over egne utdannings- og yrkesmuligheter, noe som gjorde det enklere for elevene å ta et videre valg av utdanning. Dette er i tråd med utdannings- og yrkesrådgivningens formål, der rådgivningstjenesten skal bidra til å styrke elevens kunnskap og bevissthet rundt utdanningsretninger, yrkesområder og arbeidsmarked. Denne kunnskapen skal hjelpe elevene med å reflektere over egne valg og muligheter i utdanning og arbeidsliv (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 6-7). Det er oppført i opplæringsloven at rådgivningstilbudet i videregående skole også skal tilpasses etter elevens behov og ønsker (Opplæringslova, 1998, § 22-3). Dette kravet er det mulig å kjenne igjen i Sissel og Ane sine

beskrivelser av veiledningssamtalene med skolens rådgiver. Begge elevene tok initiativ til å stille rådgiveren konkrete spørsmål knyttet til karaktersnitt og fagvalg på videregående, noe begge mener har betydning for opptakskrav i høyere utdanning.

Selv om det kun er fire elever i utvalget som har hatt veiledningssamtale om fremtidig utdannings- og yrkesvalg, ser det ut til at elevene har positive erfaringer med rådgivningstjenesten. Det kommer frem at utdannings- og yrkesrådgiveren har vært til hjelp med å gi oppdatert informasjon, skaffe oversikt over og vurdere fremtidige utdannings- og yrkesmuligheter.

5.1.3 Atypiske former for utdannings- og yrkesveiledning

Så langt har vi diskutert elevenes erfaringer med veiledningssamtale med rådgiver på videregående knyttet til valg av utdanning. I denne delen av kapittelet skal elevenes erfaringer med de mindre tradisjonelle veiledningsformene diskuteres. I en NOU-rapport fra 2016 (2016: 7, s. 136) kommer det frem at videregående skoler organiserer rådgivningstilbudet ulikt. Dette kan trolig henge sammen med at det ikke er oppført noen detaljerte krav til hvordan rådgivningen skal organiseres, hverken i opplæringsloven eller i forskrifter til opplæringsloven (NOU 2016: 7, s. 136).

Noe som dukket opp under intervjuene med Thea og Ane var at begge har erfaringer med undervisningsopplegg og aktiviteter som er nært knyttet til utdannings- og yrkesvalg. Begge elevene betrakter disse oppleggene som en form for veiledning. Selv om veiledningsformene som Thea og Ane beskriver ikke kan regnes som en tradisjonell veiledningssamtale, er begge enige om at veiledningsformene er til stor nytte når det gjelder innhenting av informasjon og refleksjon rundt egne fremtidige utdannings- og yrkesvalg. Å hjelpe elevene til å se sine fremtidige utdannings- og yrkesmuligheter i sammenheng med egne interesser, ferdigheter og verdier, er en del av formålet med skolens rådgivningstilbud (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 6-7). Det kan oppfattes som at veiledningsformene Thea og Ane trekker frem oppfyller opplæringslovens formål om utdannings- og yrkesrådgivning, ettersom begge uttrykker at det er lettere å vurdere ulike utdanningsmuligheter gjennom de atypiske veiledningsoppleggene. Veiledningsoppleggene bidrar til å gi elevene innsikt i hvordan et

studieløp er lagt opp, samtidig som oppleggene er til nytte for at elevene kan oppdage nye interesser og utvide synet på sine utdanningsmuligheter. Ane forklarte at det også er lettere å vurdere behov i sammenheng med utdanningsmuligheter når hun har et mer konkret innblikk i hvordan en studiehverdag ser ut. Det kan tyde på at atypiske veiledningsformer kan hjelpe elever med nedsatt hørsel til å styrke refleksjonsevnen rundt egne tilretteleggingsbehov ved valg av utdanning. Likevel mener de to elevene at det er betryggende at de har muligheten til å ha en individuell veiledningssamtale med skolens rådgiver. Dette gjelder spesielt tanker og spørsmål om hørselstap og tilretteleggingsmuligheter i høyere utdanning. For at utdannings- og yrkesrådgiveren skal kunne gi individuelt tilpasset opplæring som også tar hensyn til behov, er det derfor viktig at rådgiveren har tilfredsstillende kompetanse innen hørselsfeltet (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 6; Löfkvist et al., 2019, s. 456-459).

5.2 På hvilke måter gjør ungdommene seg kjent med sine muligheter knyttet til valg av utdanning?

5.2.1 Utforsking av utdanningsmuligheter

I en nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg fra 2019 kom det frem at 8 av 10 ungdommer i utvalget så på internett som den viktigste informasjonskilden. Utvalget bestod av 1112 ungdommer og unge voksne mellom 15 - 25 år (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 3-4). Den samme nasjonale kartleggingen viser også at nær halvparten av utvalget i undersøkelsen foretrekker å finne informasjon på egen hånd gjennom internett (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 7). Alle elevene i masterprosjektets utvalg nevnte at de hadde brukt internett for å utforske sine utdanningsmuligheter. Flere beskriver at de kan finne informasjon om ulike utdanninger og yrker, og at interestetester kan være til hjelp for å komme frem til aktuelle utdanninger. Selv om alle elevene bruker internett som informasjonskilde, har likevel åtte av elevene snakket med andre for å bli kjent med sine muligheter ved valg av utdanning. To av elevene forklarte at de benyttet rådgivningstilbudet på skolen, mens seks andre elever involverte familien i sin utforskning. Videre i oppgaven skal elevenes beskrivelser av familiemedlemmer som informasjonskilde trekkes frem, ettersom rådgivningstilbudet tidligere er beskrevet i kapittelet.

Internett gir elevene enkel tilgang til store mengder informasjon om valg av utdanning. Lackner & Nygaard (2017, s. 87) påpeker at dette kan oppleves som overveldende fordi det kan være vanskelig å få oversikt over all informasjonen. Det er derfor mulig å anta at flere av elevene har snakket med familiemedlemmer for å få hjelp til å navigere i havet av muligheter. Ved hjelp av sin mor, var dette en tilnæringsmåte Ane benyttet seg av for å komme frem til interessante studier. Samtidig har Emma gode erfaringer med samtaler med foreldrene, der hun får muligheten til å stille spørsmål og innhente informasjon om ulike utdanninger og yrker. Det kan derfor tenkes at samtaler med familien kan være en like viktig og tilgjengelig informasjonskilde som internett. Det var spesielt to elever som trakk frem at de fikk hjelp av foreldrene til å reflektere over sine egenskaper i sammenheng med valg av utdanning. Etter flere samtaler med familien, har Maria blitt mer bevisst på sine egenskaper. Det har videre hjulpet henne med å komme frem til at utdanning innen helse og omsorg er noe som kan virke passende for hennes egenskaper og interesser. Thea har lignende erfaringer, hvor hun har snakket med foreldrene om hennes egenskaper og hva hun kan passe til å jobbe med. Løkke (2021, s. 13) og Tetzchner (2012, s. 682) viser til at identitetsdannelsen er en viktig del av ungdomsfasen og at ungdom blir til i området mellom indre og ytre krefter. Basert på elevenes erfaringer tyder dette på at samtale med familie også kan være fordelaktig når ungdommer skal bli kjent med sine utdanningsmuligheter, ettersom ungdom oppdager seg selv i kommunikasjon med andre (Løkke, 2021, s. 13; Tetzchner, 2012, s. 682).

5.3 Hva mener ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skoler er viktig ved valg av utdanning?

5.3.1 Familien fremmer elevenes læring

Halvparten av elevene i utvalget formidler at de har involvert familien i sin tankeprosess knyttet til valg av utdanning. For Maria, Sissel, Emma og Thea har familiens synspunkter betydning når de skal ta et fremtidig valg av utdanning. Det kan se ut til at dette kan knyttes til Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell som legger vekt på at barn og unge påvirkes av miljøet de vokser opp i (Hesselberg & Tetzchner, 2016, s. 66). Hesselberg og

Tetzchner (2016, s. 66) viser også til at individets handlinger må forstås ut ifra de sosiale og kulturelle sammenhengene som individet er en del av. I denne sammenhengen ser det ut til at familien er med på å fremme elevenes læring og utvikling når det gjelder kompetanse innen valg av utdanning. Emma forklarte at hun er blitt mer oppmerksom på viktigheten av tegnspråkkompetanse i skolen, ettersom moren i lang tid har vært opptatt av tegnspråk og retten til tegnspråkopplæring. Videre forteller Emma at dette vil ha betydning for hennes fremtidige valg av utdanning og utdanningsinstitusjon, noe vi kommer nærmere inn på i kapittelet “5.3.3 Å ta hørselen med i betraktning”.

Sett i lys av Bronfenbrenners modell vil valg av utdanning være påvirket av flere faktorer (Lackner & Nygaard, 2017, s. 91). Flere undersøkelser påpeker at foresattes yrkesvalg og utdanningsnivå fortsatt er en viktig påvirkningsfaktor for ungdommers valg av utdanning og utdanningsløp (Ekren, 2014, s. 20; Statistisk sentralbyrå, 2016; Grendal, 2022). Det er spesielt to elever, Emma og Ane, som poengterer at de er påvirket av foresattes utdanningsnivå. Emma forklarer at det er mange i hennes familie som har høy utdannelse og at det derfor er naturlig for henne å velge høyere utdanning. Denne beskrivelsen er også noe Ane kjenner seg igjen i. Ane fortalte at hun er vokst opp i en familie som alltid har hatt et positivt syn på læring, noe som har gitt henne økt læringsglede og bidratt til at hun liker å lese. Lackner & Nygaard (2017, s. 66) viser til at barn som vokser opp i familier som verdsetter høyere utdanning og som tidlig har tilgang til litteratur, har større sannsynlighet for å velge å ta høyere utdanning. Dette kan dermed henge sammen med familiens sosioøkonomiske status.

Robin nevner at han har flere i familien som jobber innen helsesektoren og er en av elevene som mener at foresattes yrkesvalg ikke vil påvirke hans valg av utdanning. Likevel har han valgt den yrkesfaglige linjen helse- og oppvekstfag på videregående, noe som kan knyttes til mikro- og eksonivået i Bronfenbrenners modell. Hesselberg og Tetzchner (2017, s. 66-67) beskriver en gjensidig påvirkning mellom individet og nivåene i modellen, og at påvirkningen kan være indirekte. Med dette som utgangspunkt kan det være mulig at Robin i en viss grad er indirekte påvirket av familiemedlemmenes yrkesvalg.

Venner og jevnaldrende er også en kjent påvirkningsfaktor når det kommer til valg av utdanning. Sinclair et al. (2014, s. 109) viser til at enkelte ungdommer justerer sitt utdanningsvalg for å ha mulighet til å fortsette utdanningsløpet sammen med sine venner og jevnaldrende. I vårt utvalg var det tre elever som mener at venner vil ha innvirkning på deres valg av utdanning, noe som kan anses å være vanlig i ungdomsårene. Ifølge Tetzchner (2012, s. 689, 693) skjer det ofte et skifte i sosiale relasjoner i ungdomsårene, der ungdommer løsrives fra sine foreldre og verdsetter synspunktene til venner og jevnaldrende mer enn tidligere. Det er derimot fire andre elever i utvalget som mener at venner og jevnaldrende ikke kommer til å påvirke deres valg av utdanning. I en dansk studie kom det frem at ungdommers valg av utdanning også kan være ubevisst påvirket av venner og jevnaldrende, selv om et valg kan oppleves som selvstendig (Andersen & Hjortskov, 2019, s. 530). Det kan bety at elevene i utvalget kan være mer påvirket av sine venners meninger enn det elevene selv er klar over.

Flere studier viser at kjønn er en underliggende påvirkningsfaktor ved valg av utdanning (Dapi et al., 2020, s. 267; Reisel et al., 2019, s. 7). Til tross for at kjønn blir sett på som en betydningsfull faktor, var det likevel ingen i utvalget som trakk frem kjønn i løpet av intervjuene. En kartlegging fra 2019 (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 9) viser blant annet at det er flest kvinner som velger helse- og omsorgsrelaterte utdanninger, og det er derfor verdt å nevne at den ene mannlige informanten i utvalget har valgt linjen helse- og oppvekstfag på videregående skole.

Vi vil også legge til at det ikke ble stilt konkrete spørsmål om kjønn i tilknytning til valg av utdanning. Dersom noen av elevene hadde nevnt kjønn i sine besvarelser, ville vi benyttet oss av oppfølgingsspørsmål.

5.3.2 Å ta hørselstapet med i betraktningen

Valg av utdanning er en av de viktigste avgjørelsene ungdom står overfor (Syvertsen, 2022, s. 75). Å ta et slikt valg kan oppleves som vanskelig for enkelte ungdommer fordi ungdomstiden ofte er preget av usikkerhet (Løkke, 2021, s. 35; Tetzchner, 2012, s. 682, 693-694). I utvalget var det to elever som trakk frem lignende beskrivelser, der de fortalte at de

ikke vet hva de synes er viktig ved valg av utdanning eller at det er vanskelig å vite hva en skal velge. Til tross for at det kan være vanskelig å ta et fremtidig valg av utdanning, var det likevel flest elever i utvalget som mener at interesser er et av de viktigste aspektene ved valg av utdanning. Sissel, Robin og Ane poengterer at interesser er spesielt viktig ved valg av utdanningsretning og yrke, ettersom de forventer å være yrkesaktive i mange år. Derfor mener elevene at det er viktig å velge utdanning og et yrke som er innenfor deres interessefelt. Dette kan knyttes til Tetzchners (2012, s. 679, 695) beskrivelse av at ungdommer må forholde seg til mange valg som vil få betydning for voksenlivet. Vektleggingen av interesser samsvarer også med anbefalingene som finnes i de ulike utdanningsguidene og formålet til faget utdanningsvalg (Kunnskapdepartementet, 2019; vilbli.no, u.å.; Lackner & Nygaard, 2017, s. 43-58).

Ved siden av interesser, er det to elever i utvalget som mener at det er naturlig å ta stilling til hørselstapet ved valg av utdanning. Löfkvist et al. (2019, s. 456-459) understreker at personer med nedsatt hørsel opplever hørselstap ulikt, noe som også vil bety at opplevelsen av konsekvenser og behov er individuell. I Sissel sin beskrivelse av hvordan hørselstapet kommer til å påvirke hennes yrkesvalg og fremtid, kan det virke som at hun tenker at hun blir mer avhengig av andre dersom hun blir døv i fremtiden. Av den grunn ønsker hun å velge utdanning innen kybernetikk og robotikk, ettersom hun ser for seg at utdanningsretningen fører til en jobb der hun kan arbeide selvstendig. For Emma er det viktig å ende opp med en jobb hvor arbeidshverdagen er forutsigbar. Samtidig trekker hun frem at hun har behov for en jobb som inneholder lite direkte kommunikasjon fordi hun ikke ønsker å være avhengig av å ha en tegnspråktolk på arbeidsplassen. Behovene som beskrives av de to elevene kan henge sammen med at personer med nedsatt hørsel ofte opplever kommunikasjon som anstrengende i støyfylte miljøer, noe som er energikrevende (Statped, 2021c; Williams, 2018, s. 30 – 32, 144). Det er spesielt en elev i utvalget som forteller at hun vurderer enkelte yrker som mindre aktuelle, nettopp på grunn av støynivå og anstrengt kommunikasjon på arbeidsplassen.

Ifølge Løkke (2021, s. 35) er ungdomsfasen en periode i livet som ofte innebærer en følelse av å trekkes mellom ulike krefter. Det er mulig å gjenkjenne denne opplevelsen i Thea sine beskrivelser, der hun utdyper at ungdommer med nedsatt hørsel ofte må ta stilling til flere

aspekter ved valg av utdanning sammenlignet med sine normalhørende jevnaldrende. Å finne ut om man skal vektlegge hørsel eller interesser ved valg av utdanning, omtaler Thea som en vanlig avveining for ungdommer med nedsatt hørsel. Dette kan tyde på at mange ungdommer med hørselstap ofte ender opp med å ta rasjonelle utdanningsvalg, fordi det blir en selvfølge å ta hensyn til og vurdere eventuelle tilretteleggingsbehov i høyere utdanning. Denne problemstillingen kan videre føre til at valgprosessen oppleves som vanskeligere, spesielt når ungdomsfasen allerede innebærer mange endringer (Tetzchner, 2012, s. 689, 693).

Å ta hensyn til hørsel ved valg av utdanning kan også frembringe bekymringer, noe som kom frem i intervjuene. Det viste seg at det var flere elever i utvalget som hadde bekymringer tilknyttet deltagelse i høyere utdanning. Sett ut ifra Ane sine beskrivelser, har hun en antagelse om at hun vil få mindre tilrettelegging når hun skal studere etter videregående. Hun har dermed noen bekymringer rundt tilrettelegging i høyere utdanning. Dette er særlig knyttet til store forelesningssaler og klassestørrelser der støynivået ofte er høyere, noe som kan gjøre det vanskeligere å oppfatte det som blir sagt i forelesningene (Williams, 2018, s. 30-33). Det kan virke som at Benedicte har en oppfatning av at deltagelse i høyere utdanning krever gode kommunikasjonsevner og skriveferdigheter, noe hun ser på som sine mindre sterke sider. Ved spørsmål om hørselstapet har hatt betydning for hennes valg av utdanning, knytter hun utfordringer med taleoppfattelse og kommunikasjon til hørselstapet. Löfkvist et al. (2019, s. 471) viser til at språklige ferdigheter og kommunikasjonsevne er viktig for akademisk og sosial utvikling. Derfor har slike ferdigheter betydning for studiehverdagen til den enkelte. Sett i sammenheng med at Benedicte har valgt en yrkesfaglig linje på videregående, er det mulig å anta at bekymringen tilknyttet kommunikasjonsevne har hatt betydning for hennes valg av utdanning. Benedicte forteller at hun har hørt at påbygg er veldig slitsomt fordi det er mye teoretisk undervisning, og at hun derfor har fulgt rådgiverens anbefaling av å gå ut i lære fremfor å ta påbygg til studiespesialisering. Hun legger til at det blir vanskeligere å få tegnspråktolk i høyere utdanning. Emma er også en av elevene i utvalget som tenker over tilgangen til tegnspråktolk i høyere utdanning. Hun forklarer at hun har flere erfaringer med at det ikke har vært tolk tilgjengelig i undervisningen på ungdomsskolen, noe som har ført til at det har

vært slitsomt for henne å følge med i timene. Dette kan ses i sammenheng med nedsatt hørsel og tilhørende kompenseringsarbeid som kan føre til nedsatt oppmerksomhetsevne og energitap (Williams, 2018, s. 30-31).

Ved spørsmål om hvilke anbefalinger Emma har til andre elever ved valg av utdanning, svarer hun at det er viktig for elever med hørselstap å velge en skole som har et tilrettelagt tilbud for hørselshemmede for å faktisk få god opplæring. Det kan dermed se ut til at Emma er trygg på og fornøyd med tolketilbudet på hennes videregående skole. Til tross for at tolketjenesten i NAV prioriterer høyere utdanning ved formidling av tolker, kan det virke som at Emma likevel er bekymret over at tilgangen til tegnspråktolk er ulik på universiteter og høyskoler (Vonen, 2020, s. 145). Med tanke på hennes tidligere erfaringer med manglende tolk, kan det virke som at hun er bekymret for hvordan tolketilbudet vil være i høyere utdanning. Dette kan henge sammen med at hun er klar over at hun kommer til å ha behov for tegnspråktolk når hun skal studere etter endt videregående skole. Ettersom opplæringsloven ikke dekker tolketilbudet i høyere utdanning, er det studentene selv som får ansvaret for å få tak i tegnspråktolk (Folketrygdloven, 1997, §10-7; Vonen, 2020, s. 145).

Elever med nedsatt hørsel har i dag flere muligheter i utdanningssystemet enn tidligere, og det er mange som velger å ta høyere utdanning. Likevel er det to elever i utvalget, Sissel og Maria, som opplever press og begrensninger knyttet til utdannings- og yrkesmuligheter for hørselshemmede. Sissel mener at det er konkurranse på arbeidsmarkedet og at arbeidsgivere oftere velger kandidater som ikke har noen form for nedsettelse. Av den grunn tenker hun at det vil være viktig å ha god utdanning for å ha like muligheter på arbeidsmarkedet som sine hørende jevnaldrende. Hun forteller videre at dette ikke vil påvirke henne så lenge hun får gode karakterer, ettersom et høyt karaktersnitt vil gi henne flere valgmuligheter i høyere utdanning. Å oppnå et høyt karaktersnitt på videregående, er også noe Maria fokuserer på ved valg av utdanning. Hun påpeker at det er nødvendig å ha gode karakterer for å ta høyere utdanning, noe hun mener vil være spesielt vanskelig for elever med nedsatt hørsel fordi hørselstapet kan føre til utfordringer med enkelte fag. Dermed mener Maria at gruppen hørselshemmede elever opplever mer press enn hørende jevnaldrende i forbindelse med karaktersnitt og videre valgmuligheter i høyere utdanning. Sissel og Kersti forklarer også at det finnes bestemte yrker de ikke kan velge på grunn av hørselstapet. Til tross for at det

finnes flere valgmuligheter i dagens utdanningssystem for elever med nedsatt hørsel, er det likevel indikasjoner på at elever med ulike funksjonsnedsettelse ikke har den samme valgfriheten som andre elever (Wendelborg, 2017, s. 17). I vårt utvalg er det tydelig at det er tre elever som mener at de ikke har like stor reell valgfrihet som sine hørende jevnaldrende.

Samlet sett kan det se ut til at flere av elevene i utvalget fremdeles tenker på hørselstapet i tilknytning til et fremtidig valg av utdanning, selv om de vektlegger interesser. Det er tidligere nevnt at hørselstap kan føre med ulike konsekvenser som videre kan fremme bekymringer rundt deltagelse i høyere utdanning og arbeidsliv. På samme tid ser det ut til at de fleste i utvalget opplever at personer i nærmiljøet har formeninger om deres valg av utdanning. Dette kan gjøre det vanskeligere for elevene å velge utdannings- og yrkesretning, ettersom de også må forholde seg til andre sine synspunkter. Thea mener at det likevel er viktig å gå sin egen vei, der hun understreker: “At flere ungdommer, altså spesielt de med nedsatt hørsel, at de må få vite at de kan gjøre det de har lyst til og ikke hva andre mener”.

6. Avslutning

Masteroppgavens formål var å få en forståelse for hva ungdommer med nedsatt hørsel mener er viktig ved valg av utdanning. Vi ønsket videre å undersøke hvilke erfaringer ungdommer med nedsatt hørsel har med veiledningssamtaler med skolerådgiver og hva de selv hadde gjort for å utforske eller komme frem til sine utdanningsmuligheter.

På bakgrunn av oppgavens formål valgte vi følgende problemstilling: *Hva mener elever med nedsatt hørsel i videregående skole er viktig ved valg av utdanning?* Vi har tidligere presentert datamaterialet og drøftet datamaterialet i lys av masteroppgavens teorigrunnlag. I dette kapitlet vil vi oppsummere våre viktigste funn, deretter presentere konklusjonen og muligheter for videre forskning.

6.1 Oppsummering

Faget utdanningsvalg skal bidra til å ta gode utdannings- og yrkesvalg gjennom livet. Resultatene viser at elevene som hadde utdanningsvalg på ungdomsskolen erfarte at faget var mest til hjelp for å finne frem til aktuelle linjer på videregående. Dette kan tyde på at faget i realiteten ikke knytter grunnskolen og videregående opplæring tettere sammen med høyere utdanning (Kunnskapsdepartementet, 2019; Andreassen et al., 2008, s. 11, 29-30). Resultatene viser videre at elevene har positive erfaringer med veiledningssamtale på videregående om fremtidige valg av utdanning med skolerådgiver. Elevene erfarte at samtalen med utdannings- og yrkesrådgiveren var til hjelp for å få oppdatert informasjon, danne oversikt over og vurdere ulike utdannings- og yrkesmuligheter. Det var kun halvparten av utvalget som hadde gjennomført en slik samtale, noe som kan ha sammenheng med at det er få avgangselever i utvalget. Gjennom datainnsamlingen kom det også frem at elever har erfaringer med undervisningsopplegg og elevaktiviteter som er nært knyttet til utdannings- og yrkesvalg. Disse oppleggene betrakter begge elevene som en nyttig form for veiledning når det gjelder innhenting av informasjon og refleksjon rundt egne fremtidige utdannings- og yrkesvalg. Samtidig mener begge elevene at det er trygt å ha muligheten til å

gjennomføre en individuell veiledningssamtale med skolens rådgiver, særlig med tanke på hørsel og eventuelle fremtidige tilretteleggingsbehov.

Når det gjelder å bli kjent med sine muligheter knyttet til valg av utdanning, er det tydelig at internett er den mest vanlige informasjonskilden for elevene i utvalget (Utdanningsdirektoratet, 2019, s. 31). Alle elevene nevnte at de hadde brukt internett eller ulike digitale interestetester for å utforske sine utdanningsmuligheter, og enkelte elever kom også frem til aktuelle utdanninger gjennom internettsøk. Ved siden av internett var det flere i utvalget som involverte familiemedlemmer i sin utforsking av valgmuligheter i høyere utdanning. Resultatene viser at elevene har fått hjelp til å se informasjon og valgmuligheter i sammenheng med egne egenskaper, ferdigheter og interesser. Det kan tyde på at elevene involverer familiemedlemmer for å få hjelp til å navigere i havet av muligheter, samtidig som familien kan hjelpe elevene til å vurdere utdanningsmuligheter ut ifra egne forutsetninger. Dette kan henge sammen med at ungdommer oppdager seg selv i kommunikasjon med andre, ettersom familien kjenner ungdommen godt (Løkke, 2021, s. 13; Tetzchner, 2012, s. 682). I tillegg er det enkelte som mener at familien har betydning for deres fremtidige valg av utdanning, der foresattes utdanningsnivå og yrkesvalg kan spille inn. Det ser ut til at familien er med på å fremme elevenes læring og utvikling innen valg av utdanning. Et funn som kan virke overraskende er at det er mange elever som mener at venner ikke vil ha innvirkning på deres fremtidige valg av utdanning.

Samlet sett mener elevene i utvalget at interesser er det viktigste aspektet ved valg av utdanning. Samtidig var det mange elever som trakk frem sine tanker om forholdet mellom hørsel og valg av utdanning i løpet av intervjuene. Det kan derfor se ut til at flere elever likevel tenker på hørselstapet i tilknytning til et fremtidig valg av utdanning. Studien viser videre at flere elever erfarer at det er vanskelig å finne ut om man skal vektlegge hørsel eller interesser ved valg av utdanning, noe en elev også mener er en vanlig avveining for ungdommer med hørselstap. Med tanke på at elever med nedsatt hørsel i dag har større valgfrihet og flere valgmuligheter i dagens utdanningssystem, er det likevel enkelte elever som mener at de har flere begrensninger enn normalhørende jevnaldrende i møte med utdannings- og arbeidslivet.

6.2 Konklusjon

Studien viser at elevene i utvalget ser på faget utdanningsvalg som mest relevant for valg av videregående utdanning. På videregående skole har elevene tilgang til utdanning- og yrkesrådgiver som noen av elevene har benyttet seg av. Funnene i studien viser at elevene er positive til rådgivningstilbudet og at de har gode erfaringer med veiledningssamtalen. Det er også enkelte elever som opplever atypiske former for utdannings- og yrkesveiledning som et godt tillegg til individuell veiledning.

For å bli kjent med sine egne muligheter knyttet til valg av utdanning har alle elevene brukt internett som informasjonskilde. I tillegg er det mange i utvalget som får utbytte av å involvere familien i utforskningsprosessen for å blant annet få hjelp til å vurdere utdanningsmuligheter ut ifra egne forutsetninger. Enkelte viser at jevnaldrende ofte får mer innflytelse for ungdommers valg og handlinger enn foresatte i ungdomsfasen (Tetzchner, 2012, s. 689, 693). I vårt utvalg er det derimot flere som mener at familien har større betydning for deres fremtidige valg av utdanning enn sine venner og jevnaldrende.

Det er tydelig at elevene i utvalget mener at interesser er det viktigste aspektet ved valg av utdanning. Dette henger sammen med at elevene mener at det er viktig å velge et yrke man er interessert i fordi de forventer å være yrkesaktive i mange år. Likevel kan det se ut til at enkelte tar hørselen med i betraktningen når det kommer til valg av utdanning, ettersom flere knytter hørsel og eventuelle tilretteleggingsbehov til sine tanker om valg av utdanning og senere arbeidsliv. Funnene viser også at enkelte elever opplever at det er vanskelig å ta stilling til om man skal vektlegge interesser eller hørsel ved et fremtidig valg av utdanning. Samtidig som at elever med nedsatt hørsel i dag har flere valgmuligheter i dagens utdanningssystem, viser studiens funn at noen elever likevel opplever at de har mindre valgfrihet enn sine normalthørende jevnaldrende.

6.3 Videre forskning

En del av formålet med denne masteroppgaven er å bidra til økt kunnskap om valg av utdanning for ungdommer med hørselstap. Et av studiens hovedfunn var at elever med

nedsatt hørsel i videregående skole mener at interesser er det viktigste aspektet ved valg av utdanning. Samtidig kan det likevel se ut til at flere elever fremdeles tar hørselstapet med i betraktningen. Vi tenker dermed at synspunktene til elevene som fremmes i denne masteroppgaven vil være spesielt viktig for utdannings- og yrkesrådgivere i videregående skole. Økt kompetanse om hørsel vil i mange tilfeller være like viktig som kunnskap om ungdomsfasen og valg av utdanning. Dette gjelder utdannings- og yrkesrådgivere både på ordinære videregående skoler og skoler som er tilrettelagt for elever med hørselstap.

Utvalget i denne masteroppgaven består av ni elever i videregående skole, der åtte elever går på skoler som er tilrettelagt for elever med nedsatt hørsel. Etersom det er mulig å anta at det er større fokus på hørsel på de tilrettelagte skolene, kan et forslag til videre forskning være å se nærmere på meningene til elever med hørselstap i ordinær videregående skole om valg av utdanning.

Som tidligere nevnt i masteroppgaven kan det være vanskelig å ta et valg av utdanning i ungdomsfasen. Derfor kan det være relevant å gjennomføre en lignende studie med et utvalg bestående av unge voksne med hørselstap som allerede har tatt et valg av utdanning. Unge voksne har mulighet til å se tilbake på og reflektere rundt hva de så på som viktig ved sitt utdanningsvalg. En slik studie kan bidra til å belyse hva unge personer med nedsatt hørsel faktisk opplever som viktig når det gjelder valg av utdanning.

Gjennom datainnsamlingen har vi kommunisert med kontaktpersoner på de ulike skolene. En av kontaktpersonene har merket seg at uteksaminerte elever fra knutepunktskoler ofte ender opp med en jobb som er nært tilknyttet utdanningsinstitusjoner for elever med hørselstap. Av den grunn kan det være interessant å gjennomføre en studie som undersøker hvor disse elevene ender opp med å jobbe og hva motivasjonen for yrkesvalget var.

Gjennom prosjektperioden har vi også kommet frem til andre interessante funn som vi har valgt å ikke fremheve, ettersom disse ikke er relevante for å belyse vårt formål og problemstilling. Dette gjelder særlig beskrivelser som omhandler tidligere erfaringer med tilrettelegging og tilgang på tolk i grunnskolen. Med dette som bakgrunn kan det også være aktuelt å undersøke hvilke erfaringer hørselshemmede elever har med tilgangen til

tegnspråktolk i undervisningen på ordinære nærskoler, da dette kan ha betydning for valg av videregående skole og et fremtidig valg av høyere utdanning. For å utdype hvorfor dette kan være et aktuelt tema å undersøke videre, ønsker vi å legge til et sitat fra en av elevene i utvalget:

“Ja, for det er det jeg sier, det er det at her på Skole A er det veldig mye bedre tilrettelegging enn det jeg for eksempel fikk hjemme på gamle skolen, sant. Så der måtte jeg nesten krangle meg til ganske mye selv” Sissel

Litteraturliste

- Andersen, S. C. & Hjortskov, M. (2019). The unnoticed influence of peers on educational preferences. *Behavioural public policy*, 6(4), 530-553. <https://doi.org/10.1017/bpp.2019.14>
- Andreassen, I. H., Hovdenak, S. S. & Swahn, E. (2008). *Utdanningsvalg – identitet og karriereveiledning*. Fagbokforlaget.
- Arbeidstilsynet. (2023, 24. mai). *Tilrettelegging av arbeidet*. Hentet 24. mai 2023 fra <https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/tilrettelegging/pageAsPdf?showAsImage=true>
- Arbeidsmiljøloven. (2005). *Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern* (LOV-2005-06-17-62). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-62>
- Aurini, J., D., Heath, M. & Howells, S. (2022). *The how to of qualitative research*. (2. utg.). Sage Publications.
- Bareksten, K. (2022, 24. april). *Det viktigste med faget Utdanningsvalg er ikke valg av utdanning*. Utdanningsnytt. Hentet 17. mars 2023 fra <https://www.utdanningsnytt.no/ungdomsskole-utdanning-utdanningsvalg/det-viktigste-med-faget-utdanningsvalg-er-ikke-valg-av-utdanning/320286>
- Befring, E. (2020). *Grunnbok i spesialpedagogikk* (2. Utg). Universitetsforlaget.
- Berge, S. S. (2016). *Tolkemediert undervisning for tegnspråklige elever i videregående skole: En analyse av undervisningstolkers rollesett* [Doktorgradsavhandling, NTNU]. NTNU Open. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/2427493/Sigrid%20Slettebakk%20Berge.pdf?sequence=5>
- Bojer, H. (2019, 14. august). *Økonomisk ulikhet*. Hentet 16. mars 2023 fra https://snl.no/%C3%B8konomisk_ulikhet
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development – experiments by nature and design*. Harvard University press.

- Brottveit, G. (Red.). (2018). *Vitenskapsteori og kvalitative forskningsmetoder – om å arbeide forskningsrelatert* (5. utg.). Gyldendal.
- Brunsson, K. & Brunsson, N. (2015). *Beslutninger*. Cappelen Damm Akademisk.
- Buland, T., Mordal, S., & Mathiesen, I. H. (2020). *Utdannings- og yrkesrådgivning og sosialpedagogisk rådgivning i norsk skole anno 2020: En kartlegging av ressurser og arbeidsoppgaver til rådgivning i skolen i Norge*. NTNU Samfunnsforskning.
https://www.researchgate.net/publication/355183862_Utdannings-og_yrkesradgivning_og_sosialpedagogisk_radgivning_i_norsk_skole_anno_2020_En_kartlegging_av_ressurser_og_arbeidsoppgaver_til_radgivning_i_skolen_i_Norge
- Cole, E. B. & Flexer, C. (2020). *Children with hearing loss: Developing listening and talking* (4. Utg). Plural publishing Inc.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Dapi, B., Gjefsen, H. M. & Stølen, N. M. (2020). Kjønnssdeling og kompetansebehov i framtidens arbeidsliv. *Søkelys på arbeidslivet*, 37(4), s. 267-284.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504.7989-2020-04-04>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2015, 23. juni). *Bias*. Hentet 26. mai 2023 fra <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/fbib/uavhengighet/bias/nie>
- De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2021, 16. desember). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. Hentet 03. april 2023 fra <https://www.forskningsetikk.no/om-oss/komiteer-og-utvalg/nesh/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Ekren, R. (2014). Sosial reproduksjon av utdanning? *Samfunnsspeilet*, 2014(5), 20-24.
<https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/210120?ts=14a1afdd738>

Folketrygdloven. (1997). *Lov om folketrygd* (LOV-1997-02-28-19). Lovdata.

<https://lovdata.no/lov/1997-02-28-19>

Forskrift til opplæringslova. (2006). *Forskrift til opplæringslova*. (FOR-2006-06-23-724).

Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2006-06-23-724>

Gjertsen, H. (2014). Vanskelig overgang fra videregående opplæring til arbeidsliv for elever med funksjonsnedsettelse - hvordan kan skolene bidra i denne prosessen? *Søkelys på arbeidslivet*, 31(1-2), 60-82. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-7989-2014-01-02-04>

Grendal, O., N. (2022, 21. september). *Slik henger utdanning sammen med foreldrenes utdanningsnivå*. Statistisk sentralbyrå. Hentet 23. mars 2023 fra

<https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/artikler/slik-henger-utdanning-sammen-med-foreldrenes-utdanningsniva>

Grønmo, S. (2020, 07. november). *Bias i forskning*. Hentet 26. mai 2023 fra

https://snl.no/bias_i_forskning

Haugen, G. M. D., Kermit, P. S., Wik, S. E., Hjulstad, J. A. & Hildrum, A. (2015).

Kunnskapsoversikt over forskningsfunn om læring hos barn og unge med hørselshemming.

NTNU Samfunnsforskning.

https://www.statped.no/globalassets/fou/dokumenter/horsel/kunnskapsoversikt_laring_horsel_hemming_statped_ntnu.pdf

Helsedirektoratet. (2015). *Trivsel i skolen* (IS –

2345). [https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/trivsel-i-](https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/trivsel-i-skolen/Trivsel%20i%20skolen.pdf/_attachment/inline/9e76ad2b-14eb-4c5f-bf8b-e157f5efcc06:176ea3b766b3d06407dbd9395c3b1776682c5ab7/Trivsel%20i%20skolen.pdf)

[skolen/Trivsel%20i%20skolen.pdf/_attachment/inline/9e76ad2b-14eb-4c5f-bf8b-](https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/trivsel-i-skolen/Trivsel%20i%20skolen.pdf/_attachment/inline/9e76ad2b-14eb-4c5f-bf8b-e157f5efcc06:176ea3b766b3d06407dbd9395c3b1776682c5ab7/Trivsel%20i%20skolen.pdf)

[e157f5efcc06:176ea3b766b3d06407dbd9395c3b1776682c5ab7/Trivsel%20i%20skolen.pdf](https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/trivsel-i-skolen/Trivsel%20i%20skolen.pdf)

Hesselberg, F. & Tetzchner, S. V. (2016). *Pedagogisk- psykologisk arbeid*. Gyldendal.

Hørselshemmedes landsforbund. (u.å.). *Foreldre med hørselshemmet barn*. Hentet 10. april

2023 fra <https://www.hlf.no/horselsinfo/foreldre-med-horselshemmet-barn/>

- Johansen, N. T. (2021). *En kvalitativ studie om hørselshemmede elevers skolelivskvalitet og skolens rolle i deres vei mot voksenlivet* [Masteroppgave, OsloMet - Storbyuniversitetet]. Oda Open Digital Archive. https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2789085/Johansen_skut2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Jørgensen, S. R. & Anjum, R. L. (Red.). (2006). *Tegn som språk: en antologi om tegnspråk*. Gyldendal Akademisk.
- Kjølsrød, L. (Red.). (2016). *Det norske samfunn: bind 2* (7. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kjølsrød, L. (Red.). (2022). *Det norske samfunn: bind 2* (8. utg.). Gyldendal.
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan for utdanningsvalg på ungdomstrinnet (UTV01-03)*. Fastsatt som forskrift. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.udir.no/lk20/utv01-03>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Lackner, E. J. & Nygaard, H. L. (2017). *Studievalg – for deg som skal søke høyere utdanning*. Fagbokforlaget.
- Löfkvist, U., Haukedal, C. L. & Wie, O. B. (2019). Hørselstap hos barn. I E. Befring, K-. A. B. Næss & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk*. (6. utg., s. 500- 522). Cappelen Damm Akademisk.
- Løkke, P. A. (2021). *Ungdommens transformasjoner: ni essays for å forstå ungdomsfasen*. Gyldendal.
- Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag* (4. utg.). Universitetsforlaget.
- Michael, R. (2019). Career Self-Efficacy and Family Influence among Youth with Different Hearing Status. *Journal of deaf studies and deaf education*, 24(3), 307-216. <https://doi.org/10.1093/deafed/enz010>

Michael, R., Cinamon, R., G., & Most, T. (2015). What shapes Adolescents' Future perception? The Effects of Hearing Loss, Social Affiliation, and Career Self-Efficacy. *Journal of deaf studies and deaf education*, 20(4), 399- 407.

<https://doi.org/10.1093/deafed/env023>

Nieuwnhuis, M., Manstead, A, S, R. & Easterbrook, M, J. (2019). Accounting for unequal access to higher education: The role of social identity factors. *Group Processes & Intergroup Relations*, 22(3), 371-389. <https://doi.org/10.1177/1368430219829824>

Norsk Døvemuseum. (u.å.). *Arbeidsliv*. Hentet 02. mai 2023 fra <https://norsk-dovemuseum.no/arbeidsliv#:~:text=S%2D%20yrkene&text=Det%20var%20de%20tre%20S.skomaker%2C%20jentene%20sydamer%20eller%20tjenestejenter>

NOU 2003: 16. (2003). *I første rekke – forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle*. Utdannings. Og forskningsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2003-16/id147077/>

NOU 2016: 7. (2016). *Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-7/id2485246/>

Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregående opplæringa* (LOV-1998-07-17-61). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1998-07-17-61>

Plack, C. J. (2018). *The sense of hearing* (3. Utg). Routledge.

Punch, R. & Duncan, J. (2022). The Role of Social Capital in the transition to postsecondary education of students who are deaf or hard of hearing. *American Annals of the deaf*, 167(3), s. 334- 354. <https://doi.org/10.1353/aad.2022.0031>

Punch, R. & Hyde, M. (2005). The social Participation and Career Decision-making of Hardof-Hearing Adolescents in Regular Classes. *Deafness and Education International*, 7(3), 122-138. <https://doi.org/10.1002/dei.1>

Raanes, E. (Red.). (2018). *Tolking: språkarbeid og profesjonsutøvelse*. Gyldendal.

Reisel, L., Skorge, Ø. S. & Uvaag, S. (2019). *Kjønnsdelte utdannings- og yrkesvalg: En kunnskapsoppsummering*. (Rapport 2019:6). Institutt for samfunnsforskning.

https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2592572/Kj%25C3%25B8nnsdelte%2butdannings-%2bog%2byrkesvalg.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR19b6RW_lhg-zSQVIODAK6_66fAR9oBEHhjMK9qzfkzKmyZQHeznwMByck

Schow, R. L. & Nerbonne, M. A. (2018). *Introduction to audiologic rehabilitation* (7. Utg). Pearson.

Schwebes, T., Ytre-Arne, B. & Østbye, H. (2020). *Media i samfunnet*. Samlaget.

Senter for profesjonsstudier. (2020, 06. november). *Barn av innvandrere tar høyere enn foreldrene sine*. Oslo Metropolitan University. Hentet 24. mars 2023 fra

<https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/innvandrere-hoyere-utdanning-enn-foreldre>

Sikt. (u.å.). *Informasjon til deltakarane i forskingsprosjekt*. Hentet 06. april 2023 fra

<https://sikt.no/informasjon-til-deltakarane-i-forskningsprosjekt>

Simonsen, E. (2009). Hørsel eller døvhet? En historisk innføring i feltet. I A. L. Hansen, N. Garm & E. Hjelmervik (Red.), *Hørsel - språk og kommunikasjon: En artikkelsamling* (s. 12-20). Møller kompetansesenter.

<https://www.statped.no/globalassets/laringsressurs/dokumenter/02-bokhefte/horsel-sprak-og-kommunikasjon.pdf>

Sinclair, S., Carlsson, R. & Björklund, F. (2014). The role of friends in career compromise: Same-gender friendship intensifies gender differences in educational choice. *Journal of Vocational Behavior*, 84(2), 109-118. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2013.12.007>

Skirbekk, S. (2021, 10. februar). *Sosial ulikhet*. Hentet 16. mars 2023 fra

https://snl.no/sosial_ulikhet_-_sosial_lagdeling

Stach, B. A. & Ramachandran, V. (2021). *Clinical Audiology: an introduction* (3. Utg). Plural Publishing Inc.

Statistisk sentralbyrå. (2016, 21. november). *Ny kunnskap om arv av økonomiske kjennetegn*. Hentet 23. mars 2023 fra <https://www.ssb.no/forskning/mikrookonomi/okonomisk-historie/ny-kunnskap-om-arv-av-okonomiske-kjennetegn>

Statped. (2021a, 06. Mai). *Praktiske tips*. Hentet 08. februar 2023 fra <https://www.statped.no/horsel/tilrettelegging/praktiske-tips/?depth=0>

Statped. (2021b, 26. April). *Overganger mellom aktiviteter*. Hentet 08. februar 2023 fra <https://www.statped.no/laringsressurser/sammensatte-larevansker/fokus-pa-tidlig-innsats/fokus-pa-tidlig-innsats/tiltak--tidlig-innsats-i-barnehagen/overganger-mellom-aktiviteter/>

Statped. (2021c, 12. April). *Hørselestap i grunnskolealder*. Hentet 08. februar 2023 fra <https://www.statped.no/horsel/tiltak-i-grunnskolen-for-elever-med-nedsatt-horsel/horselstap-i-grunnskolealder/>

Statped. (2022, 15. juni). *Videregående skole – for elever med nedsatt hørsel og tegnspråk*. Hentet 02. mai 2023 fra <https://www.statped.no/horsel/tiltak-i-videregaende-skole-for-elever-med-nedsatt-horsel/opplaringstilbud--i-videregaende-skole/#4>

Store Norske leksikon. (2020, 18. juli). Intuitiv. *I Store Norske leksikon*. <https://snl.no/.versionview/98395>

Store Norsk Leksikon. (2021, 12. august). Kulturell kapital. *I Store Norske leksikon*. <https://snl.no/.versionview/111418>

Store Norske Leksikon. (2022, 23. juni). Hørselshemming. *I Store Norske Leksikon*. <https://sml.snl.no/.versionview/93831>

Streitlien, Å. & Aakre, B, M. (Red.). (2019). *Det store spranget: utdannings- og yrkesvalg fra ungdomstrinn til videregående opplæring*. Cappelen Damm Akademisk.

- Strømme, T. B. (2019). *Educational decision- making: The significance of class and context*. [Doktorgradsavhandling, OsloMet - Storbyuniversitetet]. Oda Open Digital Archive. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/10642/8741/A-19-1-avhandling-BertnesStr%c3%b8mme.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Syvertsen, M. R. (2022). *Ungdomshjernen - vill og visjonær. forstå hvordan det er å være ungdom*. Bonnier Norsk Forlag.
- von Tetzchner, S. (2012). *Utviklingspsykologi* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (5. utg.). Fagforlaget.
- Tjernshaugen, A. & Tjora, A. (2022, 26. januar). *Sosioøkonomisk*. Hentet 16. mars 2023 fra <https://snl.no/sosio%C3%B8konomisk>
- Tjora, A. (2018). *Viten skapt: Kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Cappelen damm akademisk.
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. (4.utg.). Gyldendal.
- Ulleberg, I. & Jensen, P. (2017). *Systemisk veiledning i profesjonell praksis*. Fagbokforlaget.
- Ulriksen, R. (2019, januar). *Lik mulighet til utdanning*. *StatpedMagasinet*. Hentet 16. mars 2023 fra <https://www.statped.no/globalassets/statpedmagasinet/statpedmagasinet-1-2019/statpedmagasinet-1-2019.pdf>
- Universitetet i Oslo. (2013, 12. januar). *Formelle krav til masteroppgaven*. Hentet 03. april 2023 fra <https://www.uv.uio.no/studier/master/iped/formelle-krav-til-oppgaven-master-i-pedagogikk-.html#:~:text=Masteroppgaven%20skal%20v%C3%A6re%20et%20skriftlig,er%20relevante%20for%20oppgavens%20problemstilling.>

Universitetet i Oslo. (2020, 25. november). *Forskjellige typer forskningsprosjekter*. Hentet 03. april 2023 fra <https://www.uv.uio.no/studier/master/isp/forskjellige-typer-forskningsprosjekter.html>

Universitetet i Oslo. (2023, 20. mars). *Nettskjema- diktafon mobilapp*. Hentet 17. april 2023 fra <https://www.uio.no/tjenester/it/adm-app/nettskjema/hjelp/diktafon.html>

Utdanning.no. (u.å.). *10 tips til valg av utdanning*. Hentet 14. mars 2023 fra https://utdanning.no/tema/hjelp_og_veiledning/10_tips_til_valg_av_utdanning

Utdanningsdirektoratet. (u.å.). *Fagfornyelsen*. Hentet 15. mars 2023 fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagfornyelsen/>

Utdanningsdirektoratet. (2019). *Nasjonal kartlegging av unges utdannings- og yrkesvalg*. https://utdanning.no/sites/default/files/kartlegging_av_unges_utdannings-og_yrkesvalg_2019.pdf

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Retten til nødvendig rådgivning Udir-2-2009*. [Rundskriv]. <https://www.udir.no/regelverkstolkninger/opplaring/skoleeiers-ansvar/udir-2-2009-retten-til-nodvendig-radgiving/>

Velge. (u.å.). I Det Norske Akademis ordbok. Hentet 17. mars 2023 fra <https://naob.no/ordbok/velge>

Vilbli.no. (u.å.). *Hvordan velger du utdanning og yrke?* Hentet 14. mars 2023 fra <https://www.vilbli.no/nb/nb/no/hvordan-velger-du-utdanning-og-yrke/a/034562>

Ville. (u.å.). I Det Norske Akademis ordbok. Hentet 17. mars 2023 fra https://naob.no/ordbok/ville_2

van der Vleuten, M., Jaspers, E. & van der Lippe, T. (2016). Boys and girls educational choices in secondary education. The role of gender ideology. *Educational studies*, 42(2), 181-200. <https://doi.org/10.1080/03055698.2016.1160821>

Vonen, A., M. (2020). *Norsk tegnspråk - en grunnbok*. Cappelen damm akademisk.

Wendelborg, C. (2017). *Elever med nedsatt funksjonsevne i videregående skoler: opplærings situasjon i skole og bedrift* (Rapport 2017). NTNU samfunnsforskning. <https://0-24-samarbeidet.udir.no/wp-content/uploads/2019/01/elever-m-nedsatt-funksjonsevne-i-videregaende-skoler-NTNU.pdf>

Wheeler, L. R. & Tharpe, A. M. (2020). Young children's attitudes toward peers who wear hearing aids. *American Journal of Audiology*, 29(2), 110- 120. https://doi.org/10.1044/2019_AJA-19-00082

Wilhelmsen, B. U. (Red.). (2011). *Utdanningsvalg som skoleutvikling*. Fagbokforlaget.

Williams, K. C. (2018). *Hørselstap: Stress og mestring*. Gyldendal.

Vedlegg 1: Intervjuguide

Masteroppgavens problemstilling:

Hva mener ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skole er viktig ved valg av utdanning?

Åpningsspørsmål:

- 1) Hvilke erfaringer har ungdommene med veiledningssamtale med rådgiver?
- 2) På hvilke måter gjør ungdommene seg kjent med sine muligheter knyttet til valg av utdanning?

Tilhørende forskningsspørsmål:

Hvilket klassetrinn tilhører du?

Hvilken studieretning går du på?

Hva er dine tanker om høyere utdanning?

Tema 1: Foresattes yrkesvalg

Hvilken utdanning har dine foresatte?

Tror du at dine foresattes yrkesvalg har påvirket ditt eget utdanningsvalg?

Tema 2: Valg av utdanning

På hvilke måter har faget utdanningsvalg (på ungdomsskolen) hatt en innflytelse på valg av videre/høyere utdanning?

Hva er viktig for deg når det kommer til valg av utdanning?

- Hvilken betydning har familie/omgangskrets for ditt valg av utdanning?
- Hva tror du ungdommer flest vektlegger når de skal velge utdanning?

Har hørselstapet hatt betydning for ditt valg av utdanning?

Hvis Ja: På hvilken måte har hørselstapet hatt betydning, og hvordan har du vektlagt det?

- Er det du som har tenkt på hørselstapet eller er det noen andre som har trukket det frem?

Tema 3: Egen involvering og læring

Hva har du gjort for å utforske ulike utdanninger og yrker?

Hvordan har du kommet frem til aktuelle utdanninger og yrker?

Hvilke anbefalinger har du til andre elever som skal sette seg inn i utdanningsvalg og velge utdanning?

Tema 4: Veiledning: Samtale med rådgiver

Har du fått tilbud om veiledning knyttet til valg av utdanning, og ønsket du veiledningen?

Hvis Ja: Hvilke erfaringer har du med veiledning med rådgiver knyttet til utdanning?

- Hvordan var veiledningen organisert?
- På hvilken måte tenker du at veiledningssamtalen har hatt betydning for ditt valg av utdanning?
- Hva vil du trekke fram som det viktigste med veiledningssamtalen?

Hvis Nei: Opplever du at du har behov for veiledning med rådgiver ved valg av utdanning?

- Kan du beskrive hvorfor?

Hvis takket nei: Hva var grunnen til at du takket nei til tilbudet om veiledning?

Avsluttende spørsmål:

Er det noe du ønsker å legge til?

Hvordan opplevde du å bli intervjuet?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Informasjonsskriv og invitasjon for deltagelse i masterprosjekt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å samle inn erfaringene til ungdommer med nedsatt hørsel knyttet til valg av utdanning. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Vi er to studenter som sammen skal skrive masteroppgave i audiopedagogikk ved institutt for spesialpedagogikk på Universitetet i Oslo. Masteroppgavens tema er ungdommer med nedsatt hørsel og valg av utdanning. Problemstillingen omhandler ungdommer med nedsatt hørsel og deres meninger om hva som er viktig ved valg av utdanning. I den forbindelse ønsker vi å gjennomføre individuelle intervjuer med ungdommer med nedsatt hørsel i videregående skole. Intervjuene er delt opp i temaer som inkluderer erfaringer med valg av utdanning og veiledningssamtale med rådgiver. Ved siden av dette ønsker vi å undersøke ungdommers opplevelser med faget utdanningsvalg og egen involvering i prosessen med å velge utdanning.

Formålet med masteroppgaven er å fremme ungdommer med nedsatt hørsel sine synspunkt på valg av videre eller høyere utdanning. Slik kunnskap kan være verdifull for audiopedagoger og andre karriererådgivere som skal støtte elever med nedsatt hørsel i deres valg av utdanning.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for Spesialpedagogikk på Universitetet i Oslo er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Det er ønskelig å komme i kontakt med 8 elever som går på en videregående skole som har økt kompetanse innen hørsel og et organisert undervisningstilbud for elever med nedsatt hørsel. Vi ønsker å invitere deg som er interessert i å dele dine tanker og erfaringer.

For å være med i studien må du:

- være elev ved videregående skole
- ha nedsatt hørsel (type og grad av hørselstap har ikke betydning for deltagelse i prosjektet)

Vi vil gjøre dere oppmerksom på at vi ikke kjenner til identiteten til skolens elever før de eventuelt velger å samtykke til deltagelse i masterprosjektet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Deltagelse i masteroppgaven vil innebære å ta del i et individuelt intervju med varighet på omtrent 45-90 minutter. Det vil bli benyttet åpne spørsmål slik som “hva er viktig for deg når det kommer til valg av utdanning?”. Vi ønsker å ta i bruk digital lydopptaker som er tilknyttet Universitetet i Oslo under intervjuet. Lydopptaket sendes direkte til Nettskjemaet i Tjenester for sensitive data (TSD) for å sørge for at opptaket blir lagret på en sikker måte. Dersom du kunne tenkt deg å delta i prosjektet, kan vi sammen avtale tid og sted for intervjuet.

Foresatte har mulighet til å se intervjuguiden i forkant av intervjuet når eleven er under 18 år. Kontaktinformasjon er vedlagt nederst i informasjonsskrivet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdigstilte masteroppgaven. For å ivareta etiske hensyn er det nødvendig å nevne at det ikke er mange knutepunktskoler i Norge som har et tilrettelagt og organisert tilbud for elever med hørselstap. Dette vil bety at det kan være lettere å gjenkjenne utvalget i den ferdige oppgaveteksten.

Det er kun vi to studenter og vår veileder som vil ha tilgang til lydopptaket og personopplysningene du deler med oss. Navnet og kontaktopplysningene dine vil bli erstattet med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data og vil være utilgjengelig for andre. I masteroppgaven vil opplysninger som publiseres være anonymiserte.

Hva skjer med personopplysningene dine når masterprosjektet avsluttes?

Prosjektet, skal etter planen, avsluttes i løpet av august 2023. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger slettes, inkludert lydopptaket.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt eller dine foresattes samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Oslo har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandørs personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- Å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- Å få slettet personopplysninger om deg
- Å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Institutt for spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo, emneansvarlig: Guri Engernes Nielsen (g.e.nielsen@isp.uio.no)
- Prosjektveileder: Ann Mette Rekkedal, på e-post (Ann.Mette.Rekkedal@nav.no) eller telefon (40613738).

- Vårt personvernombud: Guri Engernes Nielsen (g.e.nielsen@isp.uio.no)
- Sikt - Kunnskapssektorens tjenesteleverandør personvernstjenester (tidligere Norsk senter for forskningsdata AS), på e-post (personverntjenester@sikt.no) eller telefon (53211500)
- Student: Julie Thenderup Jensen Eskerud, på e-post (julithe@student.uv.uio.no)
- Student: Joyce Jeraldine Hintay Capiral, på e-post (jjcapira@student.uv.uio.no)

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen av prosjektet som er gjort av Sikts personverntjenester (tidligere Norsk senter for forskningsdata AS) ta kontakt på:

- E-post: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 53 21 15 00

Vi håper at masteroppgaven høres interessant ut, og vi ser frem til å snakke med deg som ønsker å delta.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

Ann Mette Rekkedal

Joyce Jeraldine Hintay Capiral

Julie Thenderup Jensen Eskerud

-

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet “ungdommer med nedsatt hørsel og deres erfaringer med valg av utdanning” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- Å delta i intervju / at mitt barn deltar i intervju

- At mine / mitt barns opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, innen august 2023

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Vurdering av behandling av personopplysninger

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer

296894

Vurderingstype

Standard

Prosjekttittel

Masteroppgave - Audiopedagogikk

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Oslo / Det utdanningsvitenskapelige fakultet / Institutt for spesialpedagogikk

Prosjektansvarlig

Guri Engernes Nielsen

Student

Joyce Jeraldine Hintay Capiral og Julie Thenderup Jensen Eskerud

Prosjektperiode

10.02.2023 - 31.08.2023

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Særlige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Uttrykkelig samtykke (Personvernforordningen art. 9 nr. 2 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.08.2023.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket.

VURDERING BEHOV FOR DPIA

Prosjektet behandler særlige kategorier av personopplysninger om sårbare grupper (barn). Vanligvis krever dette en mer omfattende vurdering (DPIA). Vi mener det likevel ikke er høy risiko for personvernet og at prosjektet derfor ikke trenger en DPIA.

Dette fordi alle forskningsdeltakerne får informasjon og samtykker, få personer har tilgang og varigheten på behandlingen er kort.

TYPE PERSONOPPLYSNINGER

Prosjektet vil behandle alminnelige personopplysninger og særlige kategorier av personopplysninger om helse.

UTDYPENDE OM LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra foresatte til behandlingen av personopplysninger om barna. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte/foresatte kan trekke tilbake.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Vi har vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene, men husk at det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvilke databehandlere du kan bruke og hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.)

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-enderingar-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!